

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

1. lékařská fakulta

Bakalářské studium adiktologie

Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK a VFN

**Metodika harm reduction a preventivních programů
v prostředí zábavy v ČR**

Bakalářská práce

Autor: Eva Drápalová

Vedoucí práce: Mgr. Roman Gabrhelík, Ph.D.

Datum obhajoby: 21. 9. 2009

Praha

D-4704

3180103484

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma Metodika harm reduction a preventivních programů působících v prostředí zábavy v ČR zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze, 17. srpna 2009

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Romanu Gabrhelíkovi a také Mgr. Kateřině Škařupové z Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti za odborné rady, informace, podporu a trpělivost.

OBSAH

ÚVOD	9
1. TEORETICKÝ ÚVOD	11
1.1. DEFINICE KLÍČOVÝCH POJMŮ	11
1.2. REKREAČNÍ UŽÍVÁNÍ DROG NA ZÁBAVNÍCH AKCÍCH V ČR	13
1.2.1. <i>Situace užívání drog v prostředí zábavy v ČR</i>	13
1.2.2. <i>Užívání alkoholu v rekreačním kontextu</i>	14
1.3. RIZIKA REKREAČNÍHO UŽÍVÁNÍ DROG	15
1.4. INTERVENCE V PROSTŘEDÍ ZÁBAVY	17
1.4.1. <i>Intervence snižování rizik na zábavních akcích</i>	17
1.4.2. <i>Preventivní aktivity</i>	18
1.4.3. <i>Aktivity věnující se spolupráci s prostředím</i>	18
1.5. KVALITA A STANDARDY POSKYTOVANÝCH SLUŽEB V PROSTŘEDÍ ZÁBAVY	19
1.6. HISTORIE PŮSOBNOSTI HARM REDUCTION A PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ V PROSTŘEDÍ ZÁBAVY V ČR	20
1.7. PROGRAMY PŮSOBÍCÍ V SOUČASNÉ DOBĚ NA ZÁBAVNÍCH AKCÍCH	21
1.7.1. <i>Občanské sdružení Podané ruce</i>	21
1.7.2. <i>Obecně prospěšná společnost CPPT</i>	21
1.7.3. <i>Občanské sdružení Prevent</i>	22
1.7.4. <i>Obecně prospěšná společnost Drop-in</i>	22
1.7.5. <i>Projekt Chilli.org</i>	22
1.7.6. <i>Iniciativa Safer party</i>	22
2. VÝZKUMNÁ ČÁST	24
2.1. CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	24
2.1.1. <i>Cíle výzkumu</i>	24
2.1.2. <i>Výzkumné otázky</i>	24
2.2. METODY	24
2.2.1. <i>Zdroje dat</i>	24
2.2.2. <i>Analýza metodických dokumentů</i>	25
2.2.3. <i>Semistrukturovaný rozhovor</i>	25
2.3. VÝZKUMNÝ SOUBOR	26
2.4. VÝZKUMNÁ VALIDITA A REPREZENTATIVITA	27
2.5. ETICKÉ NORMY A PRAVIDLA VÝZKUMU	27
3. VÝSLEDKY VÝZKUMU	28
3.1. METODIKA HARM REDUCTION A PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ Z OBECNÉHO A FORMÁLNÍHO HLEDISKA	28
3.1.1. <i>Forma metodiky práce jednotlivých programů</i>	28

3.1.1.1. Metodické dokumenty.....	28
3.1.1.2. Metodika není zpracována ve formě dokumentu.....	28
3.1.2. Z čeho metodika vychází.....	29
3.1.3. Co metodiku práce jednotlivých programů ovlivňuje.....	29
3.1.3.1. Ovlivnění změnami podmínek prostředí.....	29
3.1.3.2. Změny poskytovaných služeb na základě zkušeností z praxe.....	30
3.1.3.3. Změny poskytovaných služeb na základě evaluace.....	31
3.2. OBSAH METODIKY PRÁCE PROGRAMŮ PŮSOBÍCÍCH V PROSTŘEDÍ ZÁBAVY.....	33
3.2.1. Základní charakteristiky programu působícího na zábavních akcích.....	33
3.2.2. Organizační zajištění konané akce.....	33
3.2.2.1. Činnosti prováděné před započítáním akce.....	33
3.2.2.1.1. Kontakt s pořadatelem.....	33
3.2.2.1.2. Podoba realizovaného programu.....	34
3.2.2.1.3. Umístění programu na akci.....	34
3.2.2.1.4. Personální zajištění akce.....	35
3.2.2.2. Specifika související s průběhem akce.....	35
3.2.2.2.1. Začátek a trvání působení na akci.....	35
3.2.2.2.2. Negativní vymezení cílové skupiny.....	36
3.2.2.2.3. Pravidla bezpečnosti na zábavních akcích.....	36
3.2.2.2.4. Postup v krizových situacích.....	36
3.2.2.3. Činnosti prováděné po ukončení akce.....	37
3.2.2.3.1. Zápis a dokumentace poskytnutých služeb.....	37
3.2.2.3.2. Vyhodnocení poskytovaných služeb.....	37
3.2.3. Charakteristika a způsob poskytování konkrétních služeb.....	37
3.2.3.1. Distribuce informačních materiálů a poskytování preventivních informací..	37
3.2.3.2. Výměna injekčního materiálu.....	38
3.2.3.3. Distribuce HR materiálu.....	38
3.2.3.4. Měření alkoholu v dechu.....	38
3.2.3.5. Měření krevního tlaku.....	39
3.2.3.6. Prevence a HR poškození sluchu.....	40
3.2.3.7. Kvalitativní testování tablet.....	40
3.2.3.8. Doprovodné služby.....	41
3.2.4. Personální zajištění.....	41
3.2.4.1. Nároky na kvalifikaci zaměstnanců.....	41
3.2.4.2. Práce s brigádníky a dobrovolníky.....	41
4. DISKUZE A ZÁVĚRY.....	43
4.1. DISKUZE.....	43
4.2. ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	47

PŘÍLOHY.....	51
PŘÍLOHA Č. 1 – OTÁZKY ODPOVÍDAJÍCÍ TÉMATICKÝM OKRUHŮM PRO SEMISTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR SE ZÁSTUPCI PREVENTIVNÍCH A HARM REDUCTION PROGRAMŮ	51

Bibliografický záznam

DRÁPALOVÁ, Eva. Metodika harm reduction a preventivních programů v prostředí zábavy v ČR. Praha, 2008. 52 s. Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Centrum Adiktologie 1. LF UK 2008. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Roman Gabrhelík, PhD.

Abstrakt

Tato práce se zabývá tematikou metodiky práce programů poskytujících v současnosti služby prevence a harm reduction užívání drog v rekreačním kontextu v ČR. Vzhledem k minimu dostupných informací a předešlých výzkumů o této problematice bylo cílem práce podat informace o tom, jak mají programy zpracovanou metodiku své práce a z čeho programy vycházejí při její tvorbě a úpravě. Práce si také kladla za cíl zjistit, jakými konkrétními aspekty práce programů se metodika zabývá. Provedený výzkum byl realizován pomocí dvou metod. Jednalo se o analýzu metodických dokumentů zařízení poskytujících své služby v prostředí zábavy a semistrukturovaný rozhovor se zástupci jednotlivých programů na téma metodiky jejich práce. Výsledky výzkumu popisují metodiku z formálního hlediska a identifikují zdroje, ze kterých metodiky práce vycházejí a mají vliv na její proměny, se zvláštním důrazem na možnosti využití poznatků z praxe a výsledků evaluací poskytovaných služeb. Práce přináší přehled obsahu metodik a identifikuje problematické aspekty práce programů. Autor práce věří, že výsledky výzkumu přinesly poznatky, které by mohly být využity při tvorbě nových metodických dokumentů nebo při jejich úpravách, případně při tvorbě jednotné metodiky pro programy poskytující služby prevence a harm reduction v prostředí zábavy.

Klíčová slova: harm reduction, selektivní prevence, rekreační užívání drog, intervence v prostředí zábavy, metodika

Summary

The thesis concerns itself with a theme of methodics of the programmes, that provide prevention and harm reduction of drug use in recreational settings in Czech republic. According to the lack of available information and former researches on this issue, the aim of this work was to handle information, how do the programmes process their methodics and what sources they use during its creating and altering. The aim of the thesis was also to find out which aspects of the work do the methodics deal with. The research consisted of two methods – analysis of the methodical documents of the specific programmes that

provide preventive and harm reduction of drug use in recreational settings, and semistructured interviews with agents of these programmes on a subject of methodics of their work. The results of the research describe methodics of the programmes from a formal view and identify resources for creating and influencing the methodics, with a special emphasis of implementing the findings gained in experience and evaluation of provided services. The thesis brings the overview of the content of the methodics and identifies problematical aspects of the work of the programmes. Author of the thesis believes, that the results of the research brought findings, that could be used in a process of creating new methodical documents, altering the current documents or can be used for creating the integral methodics for programmes that provide preventive and harm reduction services in the recreational settings.

Keywords: harm reduction, selective prevention, recreational use of drugs, interventions in recreational settings, methodics,

ÚVOD

Rekreační užívání drog je velmi specifický fenomén. K takovému vzorci užívání drog dochází na zábavních akcích, zpravidla v nočních hodinách spojených s produkcí hudby, především taneční a elektronické. V České republice se na počátku tisíciletí poměrně velké množství programů zabývalo prevencí a harm reduction užívání drog v tomto prostředí, ale od roku 2004 došlo k velkému zmenšení počtu těchto aktivit. Programy byly nuceny přeorganizovat nabízené služby, neboť jejich dosavadní stěžejní činnost, kvantitativní analýza tablet extáze, již přestala být nadále financována, což vedlo k zastavení činnosti mnoha programů. Ty programy, které se preventivním a harm reduction aktivitám rozhodly nadále věnovat, musely udělat zásadní změny ve způsobu poskytování svých služeb. Začaly nabízet služby nové a změnily strategii kontaktování klientů. Tyto změny byly u každého z programů individuální. V dnešní době neexistuje žádný společný metodický materiál, který by popisoval metodiku programů v takové podobě, v jaké působí v současnosti. Přesto nyní můžeme nalézt snahy o opětovné oživení aktivit v tomto prostředí. V Akčním plánu realizace národní strategie protidrogové politiky na období 2007-2009 je zmíněna potřeba podpory harm reduction a preventivních aktivit na taneční scéně. Jedním z výsledků této snahy je iniciativa Safer Party, která nejen poskytuje služby, které v českém prostředí zatím chyběly, ale slouží také jako platforma pro komunikaci a spolupráci mezi zúčastněnými programy. Akční plán také stanovil požadavek pro vznik společné metodiky programů, které na zábavních akcích působí a tato bakalářská práce by měla přinést nové informace a doporučení pro vznik takovéto metodiky.

Tato práce má za úkol popsat současné působení preventivních a harm reduction programů v prostředí zábavy v ČR a zjistit, jakými činnostmi se metodika práce jednotlivých programů zabývá, z čeho metodika práce jednotlivých programů vychází, jak se mění a poskytnout východiska pro zpracování jednotné metodiky pro programy prevence a harm reduction užívání drog v rekreačním kontextu.

Kapitola I. shrnuje teoretické poznatky vztahující se k tématice rekreačního užívání drog, popisuje současnou situaci užívání drog v prostředí zábavy v ČR a zabývá se historií a současností působení preventivních a harm reduction programů v ČR i nástroji, které zaručují kvalitu poskytovaných služeb v této oblasti.

Kapitola II. se věnuje metodologickému rámci realizovaného výzkumu. Popisuje použité metody a výběr výzkumného souboru.

Kapitola III. prezentuje výsledky výzkumné části této práce. První část kapitoly se zabývá tím, jak jednotlivé programy mají zpracovanou metodiku své práce, v jaké formě a jaké

faktory nejčastěji ovlivňují její proměny. Druhá část se zabývá konkrétními aspekty práce programů, kterými se metodiky práce zabývají.

1. TEORETICKÝ ÚVOD

1.1. Definice klíčových pojmů

Než se v této práci začnu podrobně věnovat probírané tématice, považuji za důležité definovat některé klíčové pojmy, které budou v práci často zmiňovány. Jedná se o pojmy prevence, harm reduction, rekreační užívání drog a prostředí zábavy.

Prevence je v adiktologickém kontextu definována jako „intervence určená k zamezení či snížení výskytu a šíření škodlivých účinků užívání alkoholu a nealkoholových drog“ (Kalina a kol., 2001, s. 85). Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (dále jen EMCDDA) preferuje dělení prevence podle asociace Institute of Medicine na prevenci univerzální, selektivní a indikovanou (EMCDDA, 2009a). Preventivní aktivity, které provádějí programy působící v prostředí zábavy, můžeme označit za prevenci *selektivní*. Ta je specificky zacílená na určité skupiny v populaci, které mohou být považovány za rizikové a více ohrožené užíváním návykových látek. Konkrétně selektivní prevence v specifickém prostředí zábavy je podle EMCDDA definována jako „aktivity zaměřené na ovlivnění lidí, okolí a užívání drog v prostředí jako jsou kluby, diskotéky, bary, párty, venkovní události (například festivaly) a jiná provizorní místa“ (EMCDDA, 2009b).

Význam termínu *harm reduction* bývá do češtiny překládán jako minimalizace rizik, nebo minimalizace škod. V angličtině odpovídají těmto pojmům výrazy risk reduction a harm reduction. Vzhledem k realistickému očekávání, že užívání drog ani vznik problémů, které tento jev doprovázejí, není možno nikdy plně eliminovat, vznikl přístup harm reduction (Burrows et al. in Calafat et al., 2003). Kamil Kalina ve sborné publikaci *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup* termín harm reduction vysvětluje takto:

„Přístup minimalizace poškození si neklade za cíl abstinenci klienta od drog. Nevylučuje tuto perspektivu, ale nepokládá za nutné a účelné její okamžité, prvořadé a výlučné prosazování. Akceptuje, že klient v dané době užívá drogy a nechce, či nemůže přestat a snaží se zachovat klienta při životě a maximálně možném zdraví v bio-psycho-sociálním smyslu“ (Kalina, 2003, s. 79).

Většina programů, které poskytují služby v prostředí zábavy, využívá tento přístup (Burkhart a Mónica, in Calafat et al., 2003).

V Mezioborovém glosáři pojmů z oblasti drog a drogových závislostí je definováno *rekreační užívání drog* jako „neodborný a nepřiliš přesný výraz pro užívání drog (obvykle nelegálních) za různých společenských a rekreačních okolností, za předpokladu, že důsledkem není vznik závislosti a dalších problémů“ (Kalina a kol., 2001, s. 91). Specificky užívanými drogami v tomto prostředí jsou alkohol, marihuana, extáze,

metamfetamin, lysohlávky, poppers, LSD, kokain, v menším množství dochází k užívání ketaminu a GHB (Škařupová, 2007).

Prostředím zábavy rozumíme místa, kde lidé tráví svůj volný čas, a jsou aktivně navštěvována za účelem pobavení, odreagování a „užití si“. V kontextu s rekreačním užíváním drog rozumíme tímto prostředím především kulturní akce spojené s produkcí a poslechem hudby, často konkrétně hudby elektronické, taneční. O specifikách rekreačního užívání drog, jejich konzumentů a prostředí zábavy blíže pojednává mnoho publikací a výzkumů, viz mimo jiné (Calafat et al., 1998; Calafat et al., 1999; Calafat et al., 2001; Calafat et al. 2003; Deehan et Saville, 2003). Prostředí zábavy se proměňuje v čase i místě, což může komplikovat jeho výzkum (EMCDDA, 2006). Proto, aby intervence v tomto prostředí byly kvalitní a účinné, je nezbytné toto prostředí důkladně zkoumat. Je potřeba znát jeho normy, skupinové a individuální hodnoty a kontexty, které favorizují užívání drog v tomto prostředí, abychom proti němu mohli účinně působit (Calafat et al., 2004).

1.2. Rekreační užívání drog na zábavních akcích v ČR

1.2.1. Situace užívání drog v prostředí zábavy v ČR

Je třeba se nejdříve seznámit se specifiky užívání drog v rekreačním kontextu, abychom pochopili, proč jsou programy prevence a harm reduction v prostředí zábavy potřeba a jaký druh služeb by měly poskytovat.

Dlouhodobě se ukazuje, že prevalence užívání drog je mezi návštěvníky zábavních akcí vyšší nežli u příslušníků běžné populace. Podle průzkumu návštěvníků akcí spojených s produkcí elektronické hudby je desetkrát pravděpodobnější, že v takovémto prostředí najdeme uživatele konopí, než v obecné populaci. Najít mezi nimi konzumenty kokainu, či extáze se ukázalo více než stokrát pravděpodobnější (EMCDDA, 2006). I z posledního průzkumu na české scéně vyplývá, že celoživotní prevalence všech sledovaných drog, k nimž jsou dostupné srovnatelné údaje, je v populaci příznivců elektronické taneční hudby v ČR vyšší než v obecné populaci stejné věkové skupiny (Škařupová, 2007).

V ČR bylo provedeno několik studií rekreačního užívání drog. V roce 2000 proběhlo odborné šetření Dance Semtex 2000 a v roce 2003 byla realizována studie Tanec a drogy 2003. V roce 2007 na ni navázala studie Tanec a drogy 2007. Vzhledem k charakteristice sběru dat, který převážně probíhal na internetových stránkách Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti (dále NMS), nemůžeme sice výsledky považovat za reprezentativní, ale poskytují potřebné informace o užívání drog na taneční scéně v České republice.

Nejvíce užívanými drogami v rekreačním kontextu jsou alkohol a konopí. V roce 2007 byla ve zkoumaném vzorku celoživotní prevalence užití alkoholu 96,6%, konopí alespoň jednou v životě užilo 91,2% respondentů. Většina dotázaných má také zkušenost s extází, a to konkrétně 69%. Lysohlávky, poppers a LSD vyzkoušela alespoň jednou v životě téměř polovina respondentů. Celoživotní prevalenci kokainu uvedlo v roce 2007 30,9% respondentů. Heroin a GHB zůstává spíše menšinovou záležitostí a alespoň jednou v životě tyto látky vyzkoušelo přibližně 6% dotazovaných (Škařupová, 2007).

V porovnání s údaji z let 2000 a 2003 můžeme odhalit některé trendy v rekreačním užívání drog. Celoživotní prevalence u alkoholu a konopí zůstává přibližně stejná. V poslední studii byl zaznamenán mírný nárůst celoživotní prevalence extáze, pervitinu a lysohlávek. Významněji stoupla celoživotní prevalence poppers. U kokainu se jednalo dokonce o nárůst o 10% a došlo u něj také k nárůstu roční i třicetidenní prevalence. Od

roku 2003 se zvýšila i akceptovatelnost kokainu, která zřejmě souvisí s jeho větší dostupností a klesající cenou (Škařupová, 2007).

Vysoká míra užívání drog v rekreačním kontextu vyžaduje konkrétní a cílená opatření, která musí zohledňovat druh a souvislosti užívání i způsob reakce na rizika, které s sebou užívání drog přináší (Petroš, Zábranský, 2003). Vzorce užívání drog v rekreačním kontextu se v čase poměrně rychle mění (EMCDDA, 2006), a proto programy musí na nové podmínky reagovat a poskytované služby jim co nejvíce přizpůsobovat.

1.2.2. Užívání alkoholu v rekreačním kontextu

Programy působící na zábavních akcích se soustředí především na prevenci a harm reduction užívání nelegálních drog, která jsou svým množstvím užívání typická pro toto prostředí. Pozornost by však měla být věnována i vysoké míře konzumace alkoholu.

Jako velký problém může být identifikováno řízení automobilu návštěvníky tanečních akcí pod vlivem alkoholu. Ze studie Tanec a drogy 2007 vyplývá, že alespoň jednou v životě řídilo automobil pod vlivem návykové látky 49% majitelů řidičského průkazu a 1,2% řidičů mělo dopravní nehodu pod vlivem drog (Škařupová, 2007). Konzumace alkoholu s sebou přináší i další rizika. Podle Sethiho a spol. (2006) je alkohol průřezovým rizikovým faktorem jak zaviněných, tak nezaviněných úrazů a úmrtí a škodlivé užívání alkoholu bývá příčinou přibližně 40% násilných úmrtí.

Prohlášení Declaration on Young People and Alcohol Světové zdravotnické organizace (2001) o rizikovém užívání alkoholu mluví takto:

„Hlavními trendy v užívání alkoholu mezi mladými lidmi je větší míra experimentování s alkoholem mezi dětmi, zvýšení frekvence výskytu vysoce rizikových vzorců užívání alkoholu jako je například „binge drinking“ a opilost obzvláště mezi adolescenty a mladými dospělými a dále také míchání alkoholu s dalšími psychoaktivními látkami (...). Mladí lidé jsou mnohem více náchylní k újmě fyzické, citové a sociální následkem konzumace alkoholu jimi samotnými, nebo lidmi z jejich okolí. Existuje zde silná spojitost mezi rizikovým pitím alkoholu, násilím, nezodpovědným sexuálním chováním, dopravními a jinými nehodami, trvalými následky a úmrtím.“

I když se programy, jejichž metodikou se tato práce zabývá, primárně soustředí na prevenci a harm reduction užívání nelegálních drog, ukazuje se, že spolu s rozšiřováním nabídky poskytovaných služeb se tyto programy rekreačnímu užívání alkoholu začínají v poslední době více věnovat.

1.3. Rizika rekreačního užívání drog

Rekreační užívání drog přináší specifická rizika a poškození, jejichž prevencí a minimalizací se programy působící v prostředí zábavy zabývají. Tato rizika můžeme rozdělit do tří kategorií: (1) riziko úmrtí, (2) vzniku dalších zdravotních komplikací a (3) řízení pod vlivem alkoholu a drog a s tím spojené dopravní nehody.

Úmrtí v důsledku rekreačního užívání drog bývá následkem předávkování nebo k němu dochází pod vlivem drog. Za úmrtí připisovaná rekreačnímu vzorci užívání drog můžeme označit ta úmrtí způsobená užitím MDMA nebo látky, která byla za MDMA považována, a kokainu (Mravčík et al., 2008a). Smrt je zpravidla způsobena selháním kardiovaskulárního systému, zástavou srdce, či celkovým přehřátím a dehydratací organismu. Výskyt úmrtí na předávkování MDMA, nebo látkami za MDMA považovanými je v České republice relativně nízký. Od roku 2001 do roku 2007 byla evidována tři úmrtí po požití samotné MDMA (Mravčík et al., 2004; Mravčík et al., 2006). V tomto období byla zaznamenána ještě čtyři další úmrtí v důsledku předávkování MDMA v kombinaci s jinou psychotropní látkou nebo předávkování látkou, která byla za MDMA považována. Bylo evidováno také jedno předávkování psychotropní látkou PMA s následkem smrti (Zábranský et al., 2002, Mravčík et al., 2005, Mravčík et al., 2007). Od roku 2004 bylo každý rok zaznamenáno jedno úmrtí na následky předávkování kokainem, tedy celkem do tohoto roku zemřeli čtyři lidé v důsledku předávkování touto drogou (Mravčík et al., 2008b). Počet úmrtí za přítomnosti pervitinu v několika posledních letech zaznamenal nárůst. Příčinou poloviny z nich byla nehoda (i dopravní) a proto můžeme tato úmrtí označit jako důsledek rekreačního užívání drog (Mravčík et al., 2008a).

V roce 2005 byl realizován průzkum Užívání drog a výskyt zdravotních komplikací mezi účastníky tanečních akcí, z jehož výsledků vyplývá, že zdravotní komplikace spojené s pobytem na taneční akci se vyskytly u 30% dotázaných. Zdravotnické ošetření vyhledala ale pouze 4%. Zdravotní komplikace se častěji objevovaly u respondentů, kteří v posledních 30 dnech užili extázi, konopné látky, pervitin či jiné amfetaminy, halucinogeny nebo užili více látek najednou (Mravčík, Valnoha, Škařupová, 2005). Novější údaje o výskytu zdravotních komplikací poskytla evaluace projektu Safer Party Tour 2008. V ní 78,9% respondentů přiznalo, že se u nich na nějaké zábavní akci alespoň jednou vyskytly zdravotní obtíže, jako je nevolnost a zvracení, bolesti hlavy, přehřátí, dehydratace, únava či dezorientace. Zdravotní ošetření, nebo odbornou pomoc vyhledala 4,3% respondentů. Za příčinu vzniklých problémů návštěvníci nejčastěji považovali nadměrnou konzumaci alkoholu a drog (NMS, 2009).

Z výzkumů Tanec a drogy 2003 a 2007 vyplývá, že řízení vozidla pod vlivem návykové látky je pro návštěvníky zábavních akcí celkem běžný jev. V roce 2007 jezdili

řidiči dokonce častěji pod vlivem konopných látek než pod vlivem alkoholu a převyšovali je i v počtu dopravních nehod (Škařupová, 2007).

Jak vidíme, rizika plynoucí z užívání drog nejsou zanedbatelná. Je třeba, aby byla společně s následky vědecky zhodnocena, stejně tak je třeba se dovědět více o rizicích plynoucích z dlouhodobého užívání drog. Tato data jsou důležitá jako podklad k tomu, aby zdravotní a sociální sféra vůči těmto rizikům mohla použít adekvátní intervence (Petroš, Zábranský, 2003).

1.4. Intervence v prostředí zábavy

Jednotlivé intervence jsem rozdělila do tří kategorií, které reprezentují aktivity spojené s přístupem harm reduction, preventivní aktivity a intervence zaměřené na spolupráci s prostředím zábavy.

1.4.1. Intervence snižování rizik na zábavních akcích

Tyto intervence se zaměřují na jedince, co drogy již užívají, a většina programů, které působí v kontextu rekreačního užívání drog, tento přístup využívá (Burkhart a Mónica, in Calafat et al., 2003). Jejich provádění podporuje Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2007-2009 (Sekretariát RVKPP, 2007), a to konkrétně v bodě 11.1. Podpora aktivit snižování rizik na tanečních akcích.

Programy se například zaměřují na předcházení vzniku dehydratace a přehřátí organismu návštěvníků, proto poskytují potravinový servis. Preventivně působí i poskytování tzv. chill-outového prostoru, vyčleněného místa s klidnější hudbou a nižší teplotou, kde si mohou návštěvníci zábavních akcí odpočinout. Dále se programy zaměřují na prevenci poškození sluchu (např. poskytováním ucpávek do uší), nebo prevenci přenosu sexuálně přenosných chorob poskytováním prezervativů apod.

Nejdiskutovanější poskytovanou službou je kvalitativní testování tablet extáze, která je přímo určená jejím uživatelům. Soupravy používané většinou programů detekují absenci nebo přítomnost MDMA a pracovníci nemohou při testování určit množství obsažené látky, ani zdali tableta obsahuje příměsi jiných psychoaktivních látek (Calafat, 2003). Testování tablet extáze je především důležitým nástrojem pro navázání kontaktu mezi uživateli drog na zábavních akcích a pracovníky, kteří službu testování tablet extáze poskytují (Zábranský et al., 2002). Testování bylo označeno za jednu z mála existujících a atraktivních metod, jak kontaktovat konzumenty drog a mít možnost jim předat informace o bezpečnějším užívání drog, o samotných zneužívaných látkách nebo o psychosociálních komplikacích jejich konzumace (Mravčík, 2003).

Nutno podotknout, že testování tablet se od roku 2004 již na české scéně provádí jen sporadicky a to kvůli změně systému financování terénních programů v roce 2003. Tato změna zásadně ovlivnila práci preventivních a harm reduction programů, které ve většině případů tuto službu poskytovaly. Terénní programy musely na vzniklou situaci reagovat, hledat nové kontaktní metody a nabízet nové služby pro rekreační uživatele drog. Většina programů od aktivit v oblasti prostředí zábavy upustila a svou činnost zde ukončila. Toto rozhodnutí mělo zásadní vliv na vývoj a provozování aktivit v prostředí zábavy.

1.4.2. Preventivní aktivity

Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2007-2009 (Sekretariát RVKPP, 2007) v bodě 11.2. podporuje informační aktivity zaměřené na rekreační uživatele tanečních drog, na uživatele konopných drog, na problematiku zneužívání psychoaktivních léků a alkoholu a na nový trend užívání kokainu a cracku v ČR. Realizace informačních aktivit v prostředí zábavy je založena na předpokladu, že pokud má uživatel adekvátní a dostatečné informace o následcích užívání drog, dá se očekávat, že jej to může ovlivnit k tomu, aby učinil racionální rozhodnutí užívání drog zredukovat, nebo se ho úplně vzdát (Becona, 1999). Informace mohou být poskytovány slovně pracovníkem programu, na tištěných materiálech nebo na webových stránkách. Právě internetové stránky se stávají čím dál tím více užitečnějším nástrojem k předávání informací o drogách zejména mladé populaci. Podle výzkumu Eurobarometr 2004 *Mladí lidé a drogy* v EU by 34% mladých lidí vyhledávalo informace o drogách právě na internetu (European commission, 2004).

1.4.3. Aktivity věnující se spolupráci s prostředím

Abychom mohli důkladně poznat prostředí zábavy, je nutné zkoumat a analyzovat funkce jednotlivců, kteří se na kultuře zábavy podílejí a utvářejí ji (Calafat et al., 2004). Prevence a snižování rizik plynoucích z užívání drog se nemusí zabývat jen prací s návštěvníky, ale i s prostředím. Právě faktory prostředí mohou často hrát zásadní roli při zvýšení, nebo naopak snížení rizika vzniku nějakého poškození spojeného s užitím drog. Faktory prostředí mohou být dokonce považovány za důležitější než samotné preventivní a harm reduction intervence poskytované programy v prostředí (Winston et al., in Mravčík, 2003)

Většinou se jedná o intervence na straně pořadatelů akcí, jejichž výsledkem mohou být doporučení a následná opatření pro zvýšení bezpečnosti návštěvníků. Tato doporučení jsou v některých zemích závazná, v jiných zemích jsou pořadatelé přijímána spíše na principu dobrovolnosti, viz mimo jiné (New Zealand Ministry of Health, 1999; Home Office Drug Strategy Directorate, 2002). V ČR byla v roce 2003 vydána příručka podobného rázu *Bezpečnější tanec* (Zábranský, Kubů, 2003), která shrnuje hlavní doporučení pro bezpečný průběh pořádaných zábavních akcí.

1.5. Kvalita a standardy poskytovaných služeb v prostředí zábavy

Aktivity v prostředí zábavy realizované nestátními neziskovými organizacemi by měly splňovat určitá kritéria kvality, aby mohly být podporovány ze státních zdrojů.

Kvalitu poskytovaných služeb zajišťuje dokument Standardů odborné způsobilosti pro zařízení a programy poskytující odborné služby problémovým uživatelům a závislým na návykových látkách (RVKPP, 2003) a s ním související systém certifikací. Aktivity na zábavních akcích by měly být prováděny certifikovanými terénními programy, čímž by měla být zaručena kvalita poskytovaných služeb. Pro naplnění požadovaných kritérií pro udělení akreditace terénního programu je zásadní i požadavek vypracování pravidel terénní práce v písemné podobě pro zaměstnance i pro dobrovolné a externí spolupracovníky. Zařízení by podle standardů měla mít vypracované manuály (písemně definované postupy) pro hlavní odborné činnosti. Jednotlivé programy by měly kvalitu poskytovaných služeb zaručit zpracováním metodiky práce v prostředí zábavy a zároveň je její zpracování jedním z požadavků k udělení certifikace způsobilosti poskytování odborných služeb uživatelům návykových látek.

Pro kvalitní provádění intervencí v prostředí zábavy v současné době existují dva obecné materiály. Pracovní skupina Prevence zneužívání syntetických drog zpracovala a vydala materiál Doporučený postup při provádění preventivních intervencí na tanečních akcích (Valnoha, 2003). Ten se zabývá převážně problematikou provádění kvalitativního testování tablet extáze v souladu s platnou legislativou, ale poskytuje i podklady pro provádění dalších harm reduction a preventivních aktivit. Pracovní skupina také schválila příručku Bezpečnější tanec (Zábranský, Kubů, 2003), jenž stanovuje ideální standardy pro bezpečnější organizaci pořádaných tanečních akcí. V současné době je součástí Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky na rok 2007-2009 požadavek na zpracování jednotné metodiky snižování rizik na tanečních akcích v rámci podpory aktivit snižování rizik na tanečních akcích. K jeho vzniku by měla přispět i tato bakalářská práce.

1.6. Historie působnosti harm reduction a preventivních programů v prostředí zábavy v ČR

Na počátku nového tisíciletí bylo působení preventivních a harm reduction aktivit v českém prostředí zábavy poměrně hojné. Kromě nízkoprahových terénních programů působících přímo na tanečních akcích, byla v ČR realizována i další opatření směrem k prevenci a snižování rizik plynoucích z rekreačního užívání syntetických drog.

V roce 2002 byl založen unikátní projekt Ústavu farmakologie 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Je jím databáze kvantitativního i kvalitativního rozboru tablet extáze, pocházející z českého trhu.

Dalším opatřením zaměřeným na rekreační užívání drog je Systém včasného varování, neboli Early warning system, jehož součástí se Česká republika stala v roce 2003. Jeho hlavním principem je vzájemná výměna informací o nově se vyskytujících drogách, zhodnocení rizika, které mohou tyto drogy přinést, a dané látky podřídit kontrole ve všech členských státech Evropské unie (Mravčík et al., 2005).

V roce 2002 se v ČR zabývalo poskytováním informací a distribucí preventivních materiálů o užívání tanečních drog, poskytovalo krizovou intervenci a nabízelo možnost nechat si kvalitativně otestovat tablety extáze 15 zařízení (Mravčík et al., 2003). V roce 2003 poskytovalo v ČR informativní rozhovory a materiály 18 nízkoprahových zařízení, 10 z nich nabízelo také možnost testování tablet extáze. V roce 2004 bylo poskytování harm reduction a preventivních služeb návštěvníkům zábavních akcí náplní práce 16 neziskových organizací, z nichž 5 je přímo poskytovalo na tanečních akcích (Mravčík et al., 2005).

V roce 2004 došlo ke změně způsobu financování neziskových organizací, což se ukázalo jako zásadní zásah do možnosti poskytování služeb, které se zabývaly prevencí a harm reduction užívání syntetických drog. Výroční zpráva o stavu ve věcech drog se o změně financování zmiňuje takto:

„Na základě jednání stran vládní koalice na začátku r. 2004 doplnil sekretariát RVKPP do rozhodnutí o poskytnutí dotace požadavek, aby nestátní neziskové organizace z přidělených dotací nehradily služby orientačního (kvalitativního) testování obsahu tablet syntetických drog, včetně mezd pracovníků za tuto činnost. Většina organizací, které dříve tento typ služeb (ve spojení s předáváním preventivních informací a poradenstvím) poskytovaly, v reakci na tento požadavek od jejich poskytování upustila“ (Mravčík et al., 2005, p. 88).

Toto opatření mělo za následek útlum preventivních a harm reduction aktivit v prostředí zábavy. V roce 2006 prováděly harm reduction mezi uživateli drog na tanečních akcích již jen čtyři nízkoprahové programy, v roce 2007 se aktivitám na tanečních akcích věnuje ještě jedno další zařízení - Terénní program Renarkon Ostrava (Mravčík et al., 2007).

1.7. Programy působící v současné době na zábavních akcích

V současné době působí v oblasti prevence a harm reduction rekreačního užívání drog v ČR čtyři programy a to terénní program o. s. Podané ruce, program Dance 8 o. p. s. CPPT, program Jihočeský streetwork o. s. Prevent a o.p.s. Drop In. Specifickou aktivitou je iniciativa Safer Party, sdružující několik terénních programů v jednom velkém projektu. Výčet v současnosti působících programů nemusí být úplný, nicméně ve výběru jsou zařazeny programy, které jsou považovány za hlavní poskytovatele harm reduction a preventivních služeb v prostředí zábavy.

1.7.1. Občanské sdružení Podané ruce

V roce 2001 byl v rámci občanského sdružení Podané ruce založen program Prevence zneužívání syntetických drog v rámci Terénních programů Brno. Spolu s ním byl spuštěn internetový server www.extc.cz, který podává informace o návykových látkách užívaných především na taneční scéně. Je zde umístěna i internetová poradna, která poskytuje kvalifikované odpovědi na otázky návštěvníků stránek ohledně drog a drogových závislostí. Součástí programu bývala přímá kontaktní práce s návštěvníky tanečních akcí spolu s poskytováním kvalitativní analýzy tablet extáze. V roce 2004 byl program testování tablet nahrazen multimediálním informačním stanem, který se však již nesetkal s vysokým zájmem cílové skupiny. Spolu s poklesem zájmu o kontaktní program klesla i návštěvnost internetových stránek, které byly po dlouhou dobu hlavním výstupem činnosti tohoto programu (Mravčík et al., 2008a). Od podzimu roku 2008 začaly být tímto programem opět realizovány intervence na taneční scéně, navazující na prezentaci multimediálního informačního stanu.

Součástí sdružení Podané ruce je i terénní program Olomouc. Jednou z jeho činností je i kontaktní práce v prostředí noční zábavy v Olomouci a jeho okolí.

1.7.2. Obecně prospěšná společnost CPPT

Centrum protidrogové prevence a terapie je obecně prospěšnou společností, jehož součástí byl i od roku 2001 do roku 2007 terénní program, který se věnoval prevenci a harm reduction na taneční a klubové scéně v Plzni a okolí. Od roku 2008 funguje program pod názvem Dance 8 jako samostatný projekt s akreditací terénního programu a poskytuje služby na klubové a taneční scéně a v prostředí nočního života. Program Dance 8 v tomto prostředí realizuje kontaktní práci nejen s uživateli psychoaktivních látek, ale i s osobami jejich užíváním ohroženými a s jejich blízkými. Mezi provozované služby patří mimo jiné i individuální poradenství, sociální práce, distribuce harm reduction materiálu,

potravinový servis, testování tablet extáze na náklady pořadatele akcí i spolupráce s prostředím, pořadatelem akcí a personálem klubů (Kandler, 2008a).

1.7.3. Občanské sdružení Prevent

Občanské sdružení Prevent bylo založeno v roce 1999 za účelem poskytování preventivních a vzdělávacích služeb v Jihočeském kraji. V roce 2002 jako jeho součást vznikl terénní program Jihočeský streetwork, jehož činností je kromě terénní práce s nitrožilními uživateli drog i prevence zneužívání syntetických drog na tanečních akcích v Jižních Čechách (Jihočeský streetwork, 2008).

1.7.4. Obecně prospěšná společnost Drop-in

V současné době je v rámci programu Centra následné péče realizován projekt harm reduction a prevence užívání návykových látek na hudebních festivalech, převážně spojených s rockovou hudbou.

1.7.5. Projekt Chilli.org

Projekt Chilli.Brno vznikl v roce 2003, jako odezva na nedostatek preventivních a harm reduction aktivit v prostředí zábavy v České republice. V roce 2006 vzniklo na základě tohoto projektu občanské sdružení Chilli.org, které funguje do dnešní doby (Historie projektu, 2009). Cílem tohoto projektu je realizace těchto aktivit: provozování preventivních programů užívání drog na tanečních akcích a v prostředí zábavy, provozování programů, které mají za úkol snižování rizik hrožících v souvislosti s užíváním drog na zábavních akcích, poskytování poradenství, krizové intervence i zdravotnických služeb na těchto akcích. Dalším cílem je získávání dat a informací o populaci, které je tato služba určena tedy účastníky kulturních akcí spojených s produkcí taneční hudby (Preventivní a výzkumný projekt Chilli.org, 2009).

Kromě terénních aktivit provozuje Chilli.org také internetové stránky na adrese www.chilliorg.cz, na kterých podává informace týkající se užívání návykových látek a provozuje zde také non-stop poradenské fórum.

1.7.6. Iniciativa Safer party

Tento projekt vznikl jako reakce na útlum harm reduction a preventivních aktivit a slouží jako platforma pro spolupráci programů, které do této doby působily na zábavních akcích v České republice. Na jeho organizaci se podílela pracovní skupina Prevence a snižování rizik užívání drog na tanečních akcích Národního monitorovacího střediska. Projektu, koordinovaným o. s. Chilli.org, se zúčastnilo také občanské sdružení Sananim, Terénní

programy Brno a Olomouc občanského sdružení Podané ruce a pracovníci Terénního programu o.p.s. CPPT (Mravčík et al., 2008b).

Činností projektu Safer party tour 2008 bylo poskytování služeb v klidové zóně na osmi letních hudebních festivalech po celé ČR. Mezi nabízené služby patřilo poskytování poradenství, krizové intervence, zdravotnických služeb, testování alkoholu v dechu, měření krevního tlaku, poskytování informačních materiálů, občerstvení a harm reduction materiálu. V rámci evaluace tohoto programu byl proveden i průzkum populace návštěvníků tohoto programu, který zběžně zmapoval prostředí na zábavních akcích, výskyt užívání nelegálních drog a alkoholu v této populaci a také výskyt nežádoucích jevů na tanečních akcích (O projektu Safer Party, 2008) V letošním roce 2009 bude na nejméně frekventovanějších českých hudebních festivalech tento projekt realizován znovu (Safer Party, 2008).

Na tomto projektu se podílí i program Promile Info o. s. Sananim. Původně tento program sloužil pouze jen jako propagace SMS služby Promile Info, nyní rozšiřuje nabídku svých služeb v rámci prevence a harm reduction užívání alkoholu i nelegálních návykových látek rozšiřuje.

2. VÝZKUMNÁ ČÁST

2.1. Cíle výzkumu a výzkumné otázky

2.1.1. Cíle výzkumu

Cílem realizovaného výzkumu je zjistit, jak mají programy působící v současné době v prostředí zábavy v ČR zpracovanou metodiku svojí práce, na základě čeho vzniká, zdali metodiku průběžně upravují a co má vliv na její proměny. Výzkum si kladl za cíl zjistit, čím se metodiky práce konkrétně zabývají, jakým aspektům práce se věnují. Zároveň by tato práce měla poskytnout přehled o v současnosti realizovaných aktivitách v prostředí zábavy v ČR.

Cílem této práce je poskytnout východiska pro tvorbu společné metodiky harm reduction a preventivních programů působících v prostředí zábavy v České republice.

2.1.2. Výzkumné otázky

- Jakou formu metodiky mají?
- Z čeho metodika práce vychází a jak se proměňuje?
- Jaké jsou společné rysy metodik jednotlivých zařízení?
- Kterými aspekty práce jednotlivých programů se metodiky zabývají?

2.2. Metody

Výzkumná část této práce byla realizována pomocí dvou metod kvalitativního výzkumu. Za prvé se jednalo o analýzu metodických dokumentů jednotlivých programů poskytujících harm reduction a preventivní služby. V druhé části byl použit semistrukturovaný rozhovor, jak se zástupci programů, jejichž metodické dokumenty mohly být analyzovány, tak se zástupci ostatních programů. V tomto případě byla velká část rozhovoru speciálně věnována metodice práce v rámci jejich programu.

2.2.1. Zdroje dat

Analyzovaná data byla čerpána ze dvou zdrojů:

- Metodické dokumenty, které byly součástí operačního manuálu celého zařízení, v jehož rámci programy poskytující služby v prostředí zábavy fungují. Konkrétně se jednalo se o materiály věnující se metodice práce programů Dance 8 o. p. s. CPPT a Terénního programu Olomouc o. s. Podané ruce.

- Semistrukturované rozhovory se zástupci programů poskytující harm reduction a preventivní služby na zábavních akcích. Jednalo se o zástupce programů Jihočeský streetwork o. s. Prevent, Promile Info o. s. Sananim, Dance 8 o. p. s. CPPT, Terénního programu Olomouc o. s. Podané ruce a iniciativy Safer Party (potažmo programu Chilli.org).

2.2.2. Analýza metodických dokumentů

Analýze byly podrobeny písemné metodické dokumenty, o které jsem žádala všechny vedoucí programů zařazených do výzkumného souboru. Metodické dokumenty existovaly u tří zařízení, z toho dvě souhlasila s jejich využitím k výzkumu. Tyto dokumenty byly součástí operačních manuálů terénních programů. Z operačního manuálu byly vybrány části a přílohy, které přímo souvisely s konkrétním programem poskytující služby harm reduction a prevence v prostředí zábavních akcí. Dokumenty byly získány v elektronické podobě. Při analýze byl jejich obsah rozdělen do jednotlivých kategorií, kterými se metodické dokumenty zabývají a jejich obsahy byly u jednotlivých dokumentů porovnávány a syntetizovány. Jednotlivé kategorie poskytly východisko pro tvorbu otázek semistrukturovaného rozhovoru.

2.2.3. Semistrukturovaný rozhovor

Druhou částí výzkumu bylo provedení semistrukturovaných rozhovorů se zástupci jednotlivých programů. Při výběru nositelů informací o metodice daného programu jsem vždy oslovila vedoucího terénního programu, který byl také zodpovědný za chod specifického preventivního a harm reduction programu působícího v prostředí zábavy a byl tedy kompetentní k poskytnutí požadovaných informací. Jádrem interview se týkalo dotazování na jednotlivé tematické okruhy, které byly stanoveny na základě analýzy metodických dokumentů a rešerše odborné literatury.

Rozhovor se v první části týkal jednotlivých tematických okruhů týkajících se metodiky programu v obecné rovině. Snahou bylo zjistit, jak jsou metodiky v jednotlivých zařízeních zpracovány, z čeho vycházejí, jak často a na podkladě čeho se mění.

V druhé části jsem se zaměřila na konkrétní činnosti, kterými se metodiky jednotlivých programů zabývají. Zástupců programů, kteří metodický dokument poskytli, jsem se doptávala na případné nejasnosti a chybějící informace v dokumentech. Zástupcům programů, kteří metodický dokument neposkytlí, nebo jej vytvořený neměli, jsem kladla otázky se týkajících jednotlivých tematických okruhů.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon a při jejich zpracování byla použita analýza získaného zvukového záznamu.

2.3. Výzkumný soubor

Do výzkumu jsem zařadila jednotlivé programy metodou záměrného výběru. Podmínkou bylo, aby program v současné době poskytoval služby prevence a harm reduction užívání drog, se zaměřením na drogy nelegální, v rekreačním kontextu a svou práci realizoval v prostředí zábavy. Podle poslední aktuální Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2007 (Mravčík et al., 2008b) se věnovaly poskytování preventivních a harm reduction služeb v prostředí zábavy 4 zařízení – o. p. s. Drop In, o. p. s. CPPT Plzeň, o. s. Prevent a o. s. Podané ruce, v jehož rámci poskytují preventivní a harm reduction služby v prostředí zábavy dva programy – Terénní program Olomouc a Program prevence zneužívání syntetických drog Terénního programu Brno. Výzkumný soubor jsem aktualizovala o současně realizované projekty, a proto jsem do něj zařadila i iniciativu Safer Party, společně s koordinujícím programem Chill.org a také službu Promile INFO, která se na projektu Safer Party podílí.

Vedoucí všech programů jsem žádala o poskytnutí metodického dokumentu, podle kterého realizují svoji práci v terénu. Po této fázi nastaly tyto čtyři situace, podle kterých jsem nadále postupovala:

- Program svůj metodický dokument má, a souhlasil s jeho poskytnutím pro výzkumné účely. Do této kategorie spadá plzeňský program Dance 8 a Terénní program Olomouc sdružení Podané ruce. Byla provedena analýza dokumentů a se zástupcem programu potom realizován semistrukturovaný rozhovor týkající se převážně metodiky daného programu z obecného hlediska.
- Program svůj metodický dokument má, ale nesouhlasí s jeho poskytnutím k výzkumu. Sem patří Program prevence zneužívání syntetických drog terénního programu Jihočeský streetwork. Jako důvod neposkytnutí dokumentů zástupce programu uvedl, že operační manuál zařízení, kterého je dokument součástí, je interní dokument, do kterého mohou nahlížet pouze zaměstnanci sdružení Prevent. Proto nemohl být poskytnut pro výzkumné účely. Semistrukturovaný rozhovor se tedy zaměřil na zpracování jednotlivých tematických kategorií v daném metodickém materiálu.
- Program svůj metodický dokument nemá, na metodiku práce realizovanou v praxi jsem se tedy doptávala v semistrukturovaném interview. Sem patří programy Safer Party společně s Chill.org a program Promile Info. Se zástupcem Programu prevence zneužívání syntetických drog Terénního programu Brno se z důvodu pracovního vytížení nepodařilo semistrukturovaný rozhovor zrealizovat.
- Programy, které odmítly spolupracovat, nebo se nepodařilo s nimi navázat kontakt. Sem patří program o. s. Drop In.

2.4. Výzkumná validita a reprezentativita

Výzkumná validita byla zajištěna triangulací metod získávání dat a zdrojů dat. Jedná se o data získaná z poskytnutých metodických dokumentů, semistrukturovaných rozhovorů doplněná o poznatky z odborné literatury (Miovský, 2006).

Reprezentativnost kvalitativního výzkumu je vnímána v odlišném kontextu než reprezentativita výzkumu kvantitativního. V tomto případě bude v rámci reprezentativity požadováno adekvátní zastoupení základního souboru (Miovský, 2006). Tato podmínka byla splněna.

2.5. Etické normy a pravidla výzkumu

S poskytnutím získaných metodických dokumentů zástupci jednotlivých programů souhlasili. Stejně tak souhlasili zástupci programů s využitím informací získaných z realizovaných semistrukturovaných rozhovorů. V rámci prováděného výzkumu byla zaručena jejich anonymita.

3. Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumu jsem pro přehlednost rozdělila do dvou kategorií. První kapitola se věnuje metodice preventivních a harm reduction programů z obecného a formálního hlediska. V druhé části jsou prezentovány výsledky výzkumu obsahu metodik práce jednotlivých zařízení.

3.1. Metodika harm reduction a preventivních programů z obecného a formálního hlediska

Tato část prezentace získaných dat se zabývá tím, jak mají jednotlivá zařízení zpracovanou metodiku svého programu, z čeho při jejím vytváření vycházel a co metodiku jejich práce nejvíce ovlivňuje.

3.1.1. Forma metodiky práce jednotlivých programů

Metodika práce programů působících v prostředí zábavy může existovat ve formě písemného dokumentu, nebo zpracována není a práce je realizována na základě zkušeností získaných z dosavadního působení programu.

3.1.1.1. Metodické dokumenty

S existencí konkrétních metodických dokumentů jsem se setkala u tří programů, se kterými jsem navázala kontakt. Konkrétně se jednalo o programy Dance 8, Terénní program Olomouc sdružení Podané ruce a Terénní program Jihočeský streetwork sdružení Prevent. Tyto dokumenty jsou součástí operačního manuálu jednotlivých zařízení. To má za následek, že některé charakteristiky související s prací programů jsou definovány společně pro celé působení terénního programu a metodika programu provozovaného na zábavních akcích se pak jimi specificky nezabývá. Většinou jsou v ní tedy definovány a popisovány činnosti pro daný program specifické a samotná kapitola o metodice programu působícího v prostředí zábavy proto neposkytuje kompletní informace o všech metodických pokynech potřebných pro realizaci programu v praxi.

3.1.1.2. Metodika není zpracována ve formě dokumentu

Některé programy svou metodiku v písemné podobě zpracovanou nemají. Konkrétně se jedná o programy Promile Info, Safer Party, Chill.org a Program prevence zneužívání syntetických drog sdružení Podané ruce. Důvodem je relativně krátké trvání působení těchto programů, neustálá obměna a přizpůsobování nabízených služeb prostředí, ve kterém programy působí. Po ustálení nabídky služeb a vyhodnocení jejich účinnosti mají tyto programy v plánu metodické dokumenty vytvořit. Příkladem může být iniciativa Safer

Party, která letos působí na scéně teprve druhým rokem. Po druhém ročníku svého působení hodlá na základě získaných zkušeností a výsledků evaluace metodický manuál vytvořit. Stejně tak program Promile Info má nyní potřebu metodický manuál pro svoji službu v brzké době zhotovit, i vzhledem k požadavkům Standardů kvality sociálních služeb na existenci takovýchto materiálů pro zaručení kvality poskytovaných služeb.

3.1.2. Z čeho metodika vychází

Jako odborný podklad sloužily jednotlivým programům pro vytváření metodiky Standardy kvality sociálních služeb pro zařízení a programy poskytující odborné služby problémovým uživatelům a závislým na návykových látkách. Dobrá vodítka například poskytl programu Dance 8 i metodický dokument Seznam a definice výkonů drogových služeb (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky, 2006), který popisuje jednotlivé služby poskytované drogovými službami v České republice a stanovuje minimální požadavky pro jejich výkon. Programům, které poskytují službu testování tablet, sloužil jako zdroj metodických pokynů pro její výkon Doporučený postup při provádění preventivních intervencí na tanečních akcích (Valnoha, 2003). Tento dokument se sice převážně zabývá službou testování tablet, ale zároveň se věnuje i ostatním aspektům souvisejícím s poskytováním preventivních a harm reduction služeb na zábavních akcích. Nejvíce však programy při tvorbě svojí metodiky využívaly hlavně nashromážděných zkušeností z vlastní praxe, či zkušeností jiných programů převážně ze zahraničí.

3.1.3. Co metodiku práce jednotlivých programů ovlivňuje

Metodika práce jednotlivých programů prochází neustálými proměnami. Poměrně krátká doba působení jednotlivých programů má za následek neustálý vývoj nabídky služeb a stabilizování a vylepšování služeb již poskytovaných. Tento fakt je důvodem, proč některé programy metodiku své práce zatím nemají zpracovanou ve formě dokumentu a jeho vytvoření teprve plánují. Ty programy, které metodiku svojí práce již ustálenou a zpracovanou mají, ji průměrně jednou do roka upravují a snaží se metodiku přizpůsobovat aktuální nabídce služeb. I samotné prostředí, ve kterém rekreační užívání drog probíhá, se proměňuje stejně jako vzorce užívání drog a populace, která je užívá. Programy na tuto skutečnost musí reagovat a novým podmínkám se přizpůsobují. Podněty ke změnám v metodice práce přicházejí z mnoha oblastí.

3.1.3.1. Ovlivnění změnami podmínek prostředí

Proměnlivost podmínek v zábavním prostředí ovlivňuje nabídku služeb jednotlivých programů, které musejí na měnící se potřeby a možnosti poskytování služeb reagovat.

Zřejmě nejvýznamnějším zásahem do systému poskytování preventivních a harm reduction služeb v prostředí zábavy bylo omezení financování programů, které prováděly testování tablet extáze. Programy neměly finanční prostředky na provozování této služby, v důsledku čehož došlo k výraznému poklesu zájmu návštěvníků o preventivní a harm reduction intervence poskytované těmito programy.

Ty byly nuceny učinit rozhodnutí, zdali a jak služby kvalitativního testování extáze nadále poskytovat. Například Program prevence zneužívání syntetických drog občanského sdružení Prevent se rozhodl, že službu testování tablet bude poskytovat na každé zábavní akci, na které hodlá působit a nevydal se cestou hledání nových služeb, které by mohly být pro klienta atraktivní. Program byl nucen nalézt nové způsoby financování této aktivity a používá prostředky získané ze svých zdrojů, z besed a prodejem služeb Městské charitě České Budějovice. Tyto zdroje ovšem neposkytují dostatečný příjem financí, což má za následek nízký počet akcí, na kterých může tento program působit. Proto je tento program dnes spíše jen doplňkovou službou terénního programu Jihočeský streetwork.

Programy, které se ve své činnosti rozhodly pokračovat a přitom si udržet status plnohodnotně působícího projektu, musely na tuto situaci reagovat snahou o nalezení nových služeb, které by pro návštěvníky zábavních akcí byly atraktivní. Restrukturalizace stávajících služeb a hledání služeb nových, které by mohly naplnit potřeby cílové skupiny, vedly ke značným proměnám podoby jednotlivých programů. V rámci hledání nových služeb, které budou klientům nejen prospěšné, ale přilákají i jejich pozornost k provozovanému programu, bylo například zavedení testování přítomnosti alkoholu v dechu, prevence a harm reduction poškození sluchu, nebo služby měření krevního tlaku.

3.1.3.2. Změny poskytovaných služeb na základě zkušeností z praxe

Nejvíce byly jednotlivé služby a jejich provádění pozměňovány na základě zkušeností z praxe, které prokázaly, zdali byla služba efektivní. V praxi byly také ověřovány účinky jednotlivých modifikací poskytovaných služeb.

Příkladem může být působení programu Promile Info, který ze začátku svého působení pouze propagoval SMS službu, poskytující informaci o pravděpodobném zbytkovém alkoholu v krvi po požití určitého množství alkoholických nápojů. Postupně, v rámci zvýšení propagace tohoto programu v podmínkách terénní práce, začal svou nabídku rozšiřovat o další služby. Nejvýznamnější inovací bylo intuitivní zavedení testování alkoholu v dechu, které vystihlo potřebu této služby mezi návštěvníky zábavních akcí a značně zvýšilo počet klientů, kteří o tento program projeví zájem. Dalšími službami, které postupně přibývaly, byla distribuce informačních materiálů o rizicích užívání alkoholu a nelegálních drog, poradenství, krizová intervence nebo výměna injekčního materiálu.

Způsob práce jednotlivých programů je také ovlivňován sdílením zkušeností mezi programy navzájem. K zlepšení vzájemné komunikace přispěl vznik iniciativy Safer Party. Zástupci zúčastněných programů si tento aspekt projektu pochvalují, v mnoha případech byla navázána i spolupráce mezi jednotlivými programy. Například Terénní program Olomouc na základě pozitivních zkušeností programu Dance 8 se službou harm reduction a prevence poškození sluchu aplikoval tuto službu ve své vlastní praxi a její přínos zástupce tohoto programu hodnotil velmi kladně.

3.1.3.3. Změny poskytovaných služeb na základě evaluace

Metody a způsob práce jednotlivých programů mohou být také ovlivněny na základě evaluace fungování programu a získaných poznatků o prostředí, ve kterém programy působí. Poznatky se mohou týkat potřeb cílové skupiny a pořadatelů akcí, se kterými programy pracují. Zmapovány mohou být i charakteristiky samotného prostředí a výskyt nových nežádoucích jevů. Příkladem prováděných evaluačních šetření může být projekt Safer Party Tour 2008 nebo evaluační studie provedená v roce 2008 programem Dance 8. Ostatní programy z výzkumného souboru evaluaci svého fungování neprováděly. Od loňského roku po účasti na projektu Safer Party Tour 2008 však využívají programy evaluačních dotazníků použitých při evaluaci tohoto projektu.

Evaluace projektu Safer Party Tour 2008 si kladla za cíl zmapovat výskyt nežádoucích jevů v prostředí, ve kterém služby poskytuje, a ověřit si možnost realizace harm reduction a preventivních služeb. Součástí evaluace bylo zajištění evidence uskutečněných kontaktů pomocí nového speciálního formuláře. Dále byli klienti požádáni o vyplnění dotazníku týkajícího se socio-demografických charakteristik klienta, prevalence užívání vybraných drog, výskytu zdravotních komplikací při návštěvách zábavních akcí a hodnocení poskytovaných služeb projektem Safer Party Tour 2008. Další dotazník se týkal zhodnocení kvality prostředí navštívené akce vzhledem k bezpečnosti návštěvníků a možnosti vzniku zdravotních rizik. Poslední dotazník byl určen pro zdravotní pracovníky přítomné na akci a měl za úkol získat data o výskytu zdravotních komplikací během průběhu hudebního festivalu (NMS, 2008).

Evaluace působení programu Dance 8 měla spíše poskytnout podklady pro zdokonalení a přizpůsobení nabízených služeb potřebám cílové skupiny. Jednalo se především o evaluaci typu analýzy potřeb cílové skupiny a spokojenosti klientů. Program Dance 8 se také zaměřil na potřeby a postoje provozovatelů zábavních akcí ke službám, které program Dance 8 nabízí (Kandler, 2008). Část získaných poznatků a doporučení program Dance 8 v následujícím roce skutečně zavedl do praxe. Program nyní například zlepšil kvalitu distribuovaných informačních materiálů, se kterými klienti nebyli příliš spokojeni. Také nyní preferuje působení svého programu v počátečních hodinách

probíhající akce. Jedním z vyhověných požadavků směrem od pořadatelů zábavních akcí, bylo odlišení programu Dance 8 od terénního programu pro problémové uživatele drog. Tomu pomohlo nejen formální oddělení od terénního programu a změna vizuální propagace, ale i ukončení poskytování výměny injekčního materiálu, které nebylo klienty využíváno. Zároveň bylo poskytování této služby příliš kontroverzní pro některé pořadatele zábavních akcí, kteří po jejím zrušení povolili působení programu Dance 8 na svojí akci.

3.2. Obsah metodiky práce programů působících v prostředí zábavy

Po seznámení se s prací programů a některými metodickými dokumenty jednotlivých zařízení jsem rozdělila metodiku práce harm reduction a preventivních programů působících v prostředí zábavy do následujících kategorií, jejichž definováním a charakteristikou se metodiky práce jednotlivých programů zabývají.

3.2.1. Základní charakteristiky programu působícího na zábavních akcích

Programy si definují základní charakteristiky své služby. Komu je určena, jaké jsou její cíle a jakým způsobem jsou jednotlivé cíle naplňovány. Cílová skupina je většinou určována v rámci základních ustanovení terénního programu. Některá zařízení definují cílovou skupinu pro konkrétní program působící v prostředí zábavy, jelikož se liší od té, pro kterou jsou určeny ostatní služby terénního programu. Cíle, kterých hodlá konkrétní program poskytováním svých služeb dosáhnout, jsou oproti cílům celého terénního programu nebo zařízení mnohem konkrétnější a proto je vhodné je specifikovat zvlášť.

3.2.2. Organizační zajištění konané akce

Dobré zvládnutí organizačních podmínek je nezbytné pro zdařilý průběh celé práce v terénu. Proto programy definují a charakterizují činnosti, které je potřeba zajistit před započítím akce, v jejím průběhu a po jejím skončení.

3.2.2.1. Činnosti prováděné před započítím akce

Před započítím akce je třeba provést nezbytné úkony, jako je domluva s pořadatelem akce, rozhodnutí o podobě programu na konkrétní akci, vybavení a umístění stánku a personálním zajištění průběhu akce.

3.2.2.1.1. Kontakt s pořadatelem

Jak pro uskutečnění, tak pro zdárný průběh akce je potřeba stanovit několik pravidel ohledně kontaktu s pořadatelem.

Výběr akce je založen na monitorování a přehledu pracovníků o pořádaných akcích v okolí působnosti programu. O účasti na konkrétní akci a o dalších možnostech realizace účasti jsou pracovníci informováni na poradách a většinou se o nich diskutuje v týmu.

Nejpodstatnějším úkolem je domluva s pořadatelem o tom, zdali na jejich akci může být program přítomen. Za kontakt je odpovědný vybraný pracovník. Podstatou prvního kontaktu je poskytnutí relevantních informací o poskytovaných službách pořadatelem akce a přítom je kladen důraz na propagaci pozitivního přínosu působení programu pro

pořadatele. Nedílnou součástí kontaktu by měla být domluva potřebných podmínek pro umožnění fungování konkrétního programu (podmínky týkající se zázemí pro zaměstnance, případné potřeby elektřiny apod.). Zároveň je potřeba domluvit se pořadatelem na počtu pracovníků programu a času jejich příchodu na akci.

Intenzivnější spolupráci s prostředím akcí a pořadateli se většina programů nevěnuje, výjimkou je terénní program Dance 8, který se podílí na projektu Bezpečný klub. Projekt se zaměřuje na zkvalitnění zázemí a prostředí klubů a vzdělávání a spolupráci se zaměstnanci a pořadateli zábavních akcí. Kluby zapojené do projektu mohou být motivovány získáním prestiže a propagace svého podniku. Program Dance 8 se zabývá i proškolením pořadatelů a personálu klubů v problematice prevence výskytu rizik plynoucích z užívání drog v rekreačním kontextu. Spolupráci s pořadateli akcí a prostředím mají snahu se věnovat i další programy, například projekt Safer Party. Snaha je ovšem limitována nezájmem a nedostatkem motivace pořadatelů k navázání takového spolupráce.

3.2.2.1.2. Podoba realizovaného programu

Podoba konkrétního programu se u mnoha zařízení liší podle druhu akce, její velikosti a předpokládaného počtu návštěvníků. Výsledná podoba programu se poté může lišit po vizuální stránce, umístěním, personálním obsazením i spektrem poskytovaných služeb. Některé programy mívají několik variant poskytovaného programu v závislosti na velikosti, druhu a prostředí zábavní akce. Jiné programy nemohou nabízet větší variabilitu svých služeb z důvodu nedostatku personálu, či finančních prostředků.

Jakou podobu bude mít program na konkrétní akci, si pracovníci po vzájemné dohodě většinou stanoví sami. Na základě zkušeností a profesionálního úsudku se tým dohodne, jaká forma programu bude pro pořádanou akci nejvhodnější. Stanoví si jaký materiál a jeho množství na konkrétní akci budou brát.

3.2.2.1.3. Umístění programu na akci

Vhodně vybrané umístění pracovníků, stánků a jiných předmětů potřebných pro průběh programu ovlivňuje dostupnost poskytovaných služeb pro cílovou skupinu a počet kontaktovaných osob. V metodice práce bývají doporučena místa na akcích, která by byla nejvhodnější pro realizaci programu. Jedná se buď o umístění poblíž vchodu na hlavní scénu nebo v prostoru chill-outu. Místo pro stánek však může být také určeno pořadatelem, nebo dostupností elektřiny, či jiných potřebných zdrojů. Zaměstnanci se snaží stánek postavit na místo, kde bude návštěvníkům nejvíce na očích a kde bude zároveň zajištěn dostatečný klid pro komunikaci pracovníků s klienty. Nejvhodnější se proto zdá umístění v klidové zóně, tzv. chill-outu. Programy se mohou na podobě chill-

outového prostoru aktivně podílet poskytováním míst k odpočinku a zklidnění, projekcí filmů nebo produkcí hudby. Na přítomnost programu na konkrétní akci mohou upozorňovat plakáty u vstupu, nebo na toaletách. Otázkou je využití i jiných možností propagace, o kterých se metodické materiály nezmiňují.

3.2.2.1.4. Personální zajištění akce

Určení dostatečného počtu pracovníků, kteří budou přítomni na akci, je potřebné pro zdárný průběh pořádaného programu. Adekvátně by se měl počet pracovníků odvíjet podle velikosti pořádané akce a počtu jejich návštěvníků. Programy mívají stanovenou přítomnost alespoň dvou pracovníků na každé akci. Konkrétní počet pracovníků, který by se odvíjel od předpokládaného počtu návštěvníků na akci, není většinou zařízení určen. Ale například program Dance 8 ve své metodice doporučuje přítomnost minimálně dvou pracovníků na akcích pro méně než 1000 návštěvníků, alespoň čtyři pracovníci na akcích do 4000 návštěvníků a nejméně šest pracovníků by mělo být přítomno na akcích pro více než 4000 návštěvníků. Toto rozdělení bylo již zmíněno v Doporučeném postupu při provádění preventivních intervencí na tanečních akcích (Valnoha, 2003). Ideální počet klientů na pracovníka může být v různých zařízeních stanoven jinak, např. Jihočeský streetwork na akcích považuje za ideální počet pěti klientů na jednoho pracovníka za hodinu. Dostatečný počet přítomných pracovníků je nezbytný pro zvládnutí organizačních záležitostí (např. možnosti střídání se na pauzy). Je také potřeba aby jeden pracovník mohl pracovat s klientem, zatímco ten druhý se může věnovat ostatním zájemcům.

Většina programů se potýká spíše s nedostatkem volného personálu, kterého by mohla na akcích využít, jelikož zde často působí pracovníci terénního programu, jejichž počet a časové možnosti jsou omezené. Některá zařízení řeší tuto situaci zaměstnáváním brigádníků, nebo využíváním služeb dobrovolníků, kteří sice nemohou vykonávat všechny poskytované služby, mohou alespoň pomáhat s propagací programu, s distribucí informačních materiálů, nebo s technickou podporou průběhu kontaktu.

3.2.2.2. Specifika související s průběhem akce

Pro zdárný průběh akce je nutné stanovit si několik organizačních aspektů týkajících se průběhu akce.

3.2.2.2.1. Začátek a trvání působení na akci

Čas začátku a délka působení na pořádané akci nebývají pevně stanoveny. Zatímco některé programy mají jasně definovaný maximální čas ukončení služby, nebo počet hodin, po který mohou na akci působit, jiné programy jsou v poskytování svých služeb flexibilní, což ovšem platí pro ta zařízení, která mají dostatečné personální zajištění

průběhu akce. U některých programů je ukončení akce závislé na úsudku pracovníků, zdali je ještě o poskytovanou službu zájem a zdali je možno ještě kontaktovat dostatečný počet klientů.

Většinou je doporučováno započítí akce před půlnocí a ukončení poskytování služeb v ranních hodinách, zde ovšem záleží na typu poskytovaných služeb. Například programy nabízející službu testování alkoholu v dechu budou nejvíce využívány spíše v pozdních hodinách, kdy se návštěvníci chystají odjíždět z akce domů svými vozidly. Naopak programy poskytující testování tablet extáze budou začínat i končit dříve, neboť o testování tablet v ranních hodinách klienti již většinou nejeví zájem. Doba trvání také často závisí na personálním zajištění pořádané akce a s tím spojené délky pracovní doby. Programy také v metodice připomínají pracovníkům povinnost sklizení stánku, dopravy materiálů zpět do sídla programu spolu s výkazy poskytnutých služeb.

3.2.2.2.2. Negativní vymezení cílové skupiny

Stanovení omezení, či podmínek možnosti odmítnutí poskytnutí služby klientovi je pro většinu programů působících v prostředí zábavy stejné, jako pro práci v terénním programu. Některé programy definují negativní vymezení cílové skupiny. Služby pak nemusí být poskytnuty klientům s handicapem, nemluvicím česky, nebo slovensky. Intoxikace návykovými látkami není důvodem pro odmítnutí intervence. Výjimku tvoří služba testování alkoholu, kdy jsou stanoveny podmínky pro možnost odmítnutí poskytnutí této služby potenciálnímu klientovi. Důvodem může být silná opilost, nebo požití alkoholu v krátké době před testováním.

3.2.2.2.3 Pravidla bezpečnosti na zábavních akcích

Každé zařízení má svůj dokument věnující se pravidlům bezpečnosti práce v terénních podmínkách a zásadám práce, které by měly rizika eliminovat. Málokterý program však bezpečnostní zásady konkretizuje i pro program působící na zábavních akcích, i když toto prostředí se vyznačuje jinými specifiky, než prostředí na otevřené drogové scéně. Například program Dance 8 specifikuje několik zásad a požadavků, které by bezpečný průběh akce zaručit měly. Tato opatření se týkají především zajištění dostatečného počtu přítomných pracovníků, vhodného umístění stánku, stanovení délky a času poskytování služeb, zmíněn je zde i postup v případě, když počet klientů přesáhne kapacitu pracovníků.

3.2.2.2.4 Postup v krizových situacích

Podle Standardů kvality sociálních služeb by programy měly mít stanoveny podmínky tzv. minimálního bezpečí pro svoje pracovníky. Zařízení by mělo mít definovaný postup pro

svoje pracovníky v krizových situacích typu náhlé zdravotní příhody nebo násilí vůči osobám a majetku. Programy musí mít také samozřejmě stanoveny podmínky provozní bezpečnosti a požární ochrany. Postup pro pracovníky v krizových situacích mají terénní programy zpracován v operačním manuálu terénního programu a nejsou specificky definovány pro pracovníky, kteří budou působit na zábavních akcích. Prostředí klubů, barů a festivalů vytváří odlišné podmínky výkonu práce než působení pracovníků na otevřené drogové scéně. Například možnost opuštění místa agrese není v prostředí klubů tak snadno realizovatelná jako ve venkovním prostoru.

3.2.2.3. Činnosti prováděné po ukončení akce

3.2.2.3.1. Zápis a dokumentace poskytnutých služeb

Konkrétní postup při zápisu a dokumentaci poskytovaných služeb v metodice programů působících na zábavních akcích stanoven není. Je zde stanoven jen požadavek na jejich vykonávání. Většina programů využívala svůj specifický výkazový systém. Programy, které se zúčastnily projektu Safer Party, začaly využívat systém vykazování služeb používaný v tomto projektu, a tím se postup jednotlivých programů v této oblasti sjednotil.

3.2.2.3.2. Vyhodnocení poskytovaných služeb

Účast některých programů v projektu Safer Party přinesla i ovlivnění provádění vyhodnocování poskytnutých služeb. Programy nyní využívají hodnotící dotazníky, které byly použity při evaluaci projektu Safer Party Tour 2008. Hodnocení má za úkol zjistit spokojenost zákazníků s poskytnutými službami a získat zpětnou vazbu od klientů za účelem udržení a rozvoje kvality poskytovaných služeb. Žádné speciální požadavky na provádění hodnocení poskytovaných služeb metodiky práce jednotlivých programů nemají. Zmíněn je pouze požadavek na nabízení klientům možnosti hodnocení služeb a následné zacházení s odevzdanými dotazníky. Některé programy nárazově provádějí vlastní evaluaci poskytovaných služeb. Postupem při jejím provádění se metodika nezabývá.

3.2.3. Charakteristika a způsob poskytování konkrétních služeb

Metodiky se z větší, či menší části věnují také charakteristice a provádění následujících služeb.

3.2.3.1. Distribuce informačních materiálů a poskytování preventivních informací

Preventivní složka působení jednotlivých programů je realizována především předáváním preventivních informací a to dvěma způsoby. Za prvé jsou informace předávány

prostřednictvím distribuce letáků a brožur. Ty mohou být buď volně k dispozici na stojanech umístěných v klubu, nebo na stánku v místě působícího programu. Mnohem častěji jsou distribuovány pracovníky samotnými, nejčastěji při kontaktu u stánku. Předání informačního letáku může být doprovázeno informací sdělenou ústně. Druhou možností je ústní sdělování preventivních informací. To je realizováno o problematice informovanými pracovníky. Metodické manuály blíže nespecifikují způsob předávání informací ani jejich obsah. Metodika ani specificky nedefinuje obsah a formu informačních materiálů, je kladen pouze důraz na správnost a srozumitelnost sdílených informací. Forma, kterou informační materiály používají, by měla být klientovi blízká.

3.2.3.2. Výměna injekčního materiálu

Výměna injekčního materiálu je stěžejní harm reduction službou všech terénních programů. I když se charakteristika cílové skupiny na zábavních akcích značně liší od klientely terénního programu na otevřené drogové scéně a mezi návštěvníky zábavních akcí nenalezneme mnoho injekčních uživatelů drog, většina programů na takovýchto akcích výměnu injekčního materiálu i přesto nabízí. Jediným programem, který tuto službu na zábavních akcích neposkytuje, je plzeňský Dance 8, jenž se tímto distancoval od služeb poskytovaných terénními programy a usnadnil si tak přístup k pořadatelům akcí, pro které byla tato služba příliš kontroverzní. Vzhledem k tomu, že výměna injekčního materiálu je spíše výsadou streetworku a kontaktních center, je metodika této činnosti podrobně popsána v manuálech těchto programů. Pro výkon této služby proto platí stejná pravidla jako při práci na otevřené drogové scéně.

3.2.3.3. Distribuce HR materiálu

K harm reduction službám patří distribuce kondomů, spojená s předáváním informací o rizicích nechráněného pohlavního styku a správném postupu při praktikování bezpečného sexu. Dále se na zábavních akcích velmi osvědčilo poskytování potravinového servisu. Většinou se jedná o distribuci nealkoholických nápojů, zejména pitné vody, sloužící jako prevence dehydratace organismu. Dále je nabízeno klientům třeba ovoce nebo vitamíny. Metodické dokumenty poskytování těchto služeb doporučují, jelikož jsou dobrou kontaktní metodou. Konkrétnějšími charakteristikami jejich provádění se však nezabývají, neboť nevyžadují žádná složitější doporučení pro jejich výkon.

3.2.3.4. Měření alkoholu v dechu

Měření alkoholu v dechu je primárně určeno klientům, kteří se chystají ze zábavní akce odjíždět motorovým vozidlem. Slouží opět jako dobrá kontaktní metoda a výsledky měření se dají spojit s předáním informací o účincích alkoholu na lidský organismus. V rámci

rozšiřování nabídky služeb jednotlivých programů je kladen na prevenci a harm reduction užívání alkoholu v rekreačním kontextu stále větší důraz.

Metodické manuály se testování alkoholu věnují zvlášť. Metodiku poskytování této služby má obzvláště detailně zpracovanou program Dance 8. Terénní program Olomouc s testováním začíná a metodický manuál se pouze o výkonu této služby zmiňuje. Testování alkoholu je jednou z hlavních náplní činnosti programu Promile Info.

Při indikaci poskytnutí této služby existují jiné podmínky než u ostatních poskytovaných služeb. Testování nemusí být poskytováno všem klientům, kteří o něj projeví zájem. Je žádoucí, aby služba nebyla poskytována návštěvníkům akcí, kteří jsou viditelně silně opilí, nebo kteří v krátké době před měřením požili alkoholický nápoj, jelikož by to mohlo ovlivnit naměřené hodnoty alkoholu v dechu. Služba po negativních zkušenostech nebývá poskytována ani klientům, kteří o ni projeví zájem za účelem zjištění hladiny alkoholu v dechu, což může svádět skupiny návštěvníků v předhánění se v naměřených hodnotách, a stává se tak kontraproduktivním.

Testování alkoholu, vzhledem ke svému primárnímu účelu poskytnutí informace pro klienty, kteří nechtějí jezdit motorovým vozidlem pod vlivem alkoholu, se vyznačuje i jinou dobou působnosti služby. Často je vítána v ranních hodinách, kdy zábavní akce končí a velké procento lidí se chystá odjet domů svými automobily.

Metodické dokumenty také doporučují vymezení odděleného prostoru a přisuzují výkonu této služby minimálně jednoho pracovníka. Metodika dále určuje pomůcky potřebné k výkonu služby, zabývá se průběhem testování, správným použitím alkoholtesteru a nutností vyplnění informačního dotazníku klientem, před samotným testováním (Kandler, 2008b). Program Dance 8 využívá svých dotazníků a program Promile Info používá evaluační dotazníky Safer Party. Běžnou praxí je vyplňování dotazníků pracovníkem, kdy v průběhu zapisování může proběhnout krátká intervence na téma rizikovosti užívání alkoholu a jeho vlivu na psychomotorické vlastnosti jedince. Výsledek je interpretován a předán klientovi společně s preventivními informačními a kontaktními materiály.

3.2.3.5. Měření krevního tlaku

Poskytování měření krevního tlaku návštěvníkům zábavních akcí je ve své podstatě službou snižování výskytu vzniku obtíží spojených s kardiovaskulárním systémem zejména pro uživatele stimulantů. Především však slouží jako kontaktní metoda pro upoutání pozornosti na přítomnost programu na akci, navázání kontaktu s návštěvníky a poskytuje možnost s klienty dále pracovat. Výsledky měření jsou klientům interpretovány a spojovány s informacemi o účincích drog na kardiovaskulární systém. Tuto službu

poskytuje momentálně pouze Terénní program Olomouc sdružení Podané ruce. Realizace této služby není v metodice tohoto zařízení detailněji popsána.

3.2.3.6. Prevence a HR poškození sluchu

Distribuce ucpávek uší a podávání informací o rizicích poškození sluchu má na akcích spojených s produkcí hlasité hudby svůj logický význam. Tato služba je mezi klienty populární a má vysoký potenciál zaujmout a přilákat návštěvníky zábavních akcí k informačnímu stánku. Programy, které tuto službu poskytují, si ji chválí jako účinnou kontaktní metodu. K provádění této služby nicméně není potřeba dodržování žádného komplikovaného pracovního postupu, proto se jím metodiky práce programů blíže nezabývají. K realizaci je potřeba pouze ucpávek do uší, informačních letáků o rizicích poškození sluchu a schopnost pracovníků poskytnout relevantní informace k této problematice.

3.2.3.7. Kvalitativní testování tablet

Poskytování této služby je v současnosti spíše výjimkou vzhledem k nutnosti financovat tuto aktivitu z jiných zdrojů, nežli státních. Terénní program Jihočeský streetwork občanského sdružení Prevent provádí testování tablet na každé ze svých akcí, tj. přibližně pětkrát do roka. Tuto aktivitu financuje ze svých zdrojů. Testování tablet na náklady pořadatele taneční akce poskytuje také plzeňský program Dance 8 obvykle na jedné akci ročně.

Jelikož se jedná o komplikovanější proceduru, vyžadující přesnější pracovní postup, věnují jí programy ve své metodice speciální pozornost. Oba programy postupují při provádění testování podle Doporučeného postupu při provádění preventivních intervencí na tanečních akcích (Valnoha, 2003), který této aktivitě věnuje podstatnou část celého manuálu. Manuál popisuje postup odebrání vzorku, jeho analýzu, likvidaci a zápis provedeného testování. Poukazuje na nutnost vyplnění základního informačního dotazníku klientem, který je nabídnut klientovi během testování. Dále popisuje způsob jak a kdy zprostředkovat klientovi informace o účincích a rizicích užívání drog. Největší pozornost věnuje manuál procesu interpretace výsledku testování, který se liší v závislosti na jeho výsledku.

Pokud test prokáže přítomnost MDMA je nutné, aby pracovník klienta poučil o povaze testování a o možnosti, že i přes tento výsledek může tableta obsahovat nežádoucí příměsi. Měl by mu také sdělit informaci, že i požití samotné MDMA může způsobit zdravotní komplikace. Zásadou je nedoporučovat přímo konzumaci tablety i při pozitivním výsledku testu. Výsledek nesmí být interpretován tak, jako že užití tablety je v pořádku, nebo že je pracovníkem schvalováno. Negativní výsledek testu na přítomnost

MDMA musí být interpretován s důrazným upozorněním na nebezpečnost případného užití tablety a doporučením k jejímu zlikvidování. Tento detailní postup v konkrétních situacích by měl zabránit tomu, aby se pracovník nedopustil trestného činu nedovolené výroby a držení OPL nebo trestného činu šíření toxikomanie, a proto je dodržování doporučeného postupu vyžadováno.

3.2.3.8. Doprovodné služby

Mezi další služby poskytované programy na zábavních akcích patří poradenská činnost, krizová intervence, poskytování kontaktů na ostatní zařízení, popřípadě reference klienta do léčby. Tyto služby programy často označují jako doplňkové. Mnohdy mezi ně bývá zařazována služba poskytování základního zdravotního ošetření. Tyto služby jsou terénními programy prováděny i při práci v ostatních projektech, proto je jejich výkon v metodice programu působícího v prostředí zábavy jen zmíněn a blíže se těmto činnostem věnuje metodika celého terénního programu. Na akcích tyto služby provádějí terénní pracovníci, kteří jsou k jejich výkonu kvalifikováni, mají s jejich poskytováním zkušenosti a jsou tak pro jejich výkon kompetentní.

3.2.4. Personální zajištění

3.2.4.1. Nároky na kvalifikaci zaměstnanců

Nároky na personál pracující na zábavních akcích jsou stejné jako na pracovníky terénního programu. Často na zábavních akcích pracují zaměstnanci terénního programu působící ve streetworku, což jim poskytuje dostatečné zkušenosti a dává předpoklady k provádění této práce. Nároky na kvalifikaci zaměstnanců působících v drogových službách definují Standardy kvality sociálních služeb. Pro výkon některých konkrétních aktivit stanovuje kvalifikační podmínky pro zaměstnance tuto službu provádějící metodický dokument Seznam a definice výkonů drogových služeb. Programy si zpravidla stanovují nutnou přítomnost alespoň dvou pracovníků pro bezpečný průběh celé akce. Z toho alespoň jeden by měl mít kvalifikaci odborného adiktologického pracovníka s doporučenou délkou praxe alespoň jeden rok a být proškolen v problematice užívání drog na zábavních akcích.

3.2.4.2. Práce s brigádníky a dobrovolníky

Programy zaměstnávají pracovníky nejen z řad terénních pracovníků, ale využívají také například služeb brigádníků a dobrovolníků. Tito lidé provádějí svou práci většinou bez nároku na odměnu, proto nejsou na jejich kvalifikaci stanovovány náročné požadavky. Jelikož tito lidé většinou nemají zkušenost s prací v prostředí, kde se užívají drogy a často

jim schází vědomosti z praxe, musejí projít základním školením. Program Promile Info na hudebních festivalech využívá kromě stálých zaměstnanců terénního programu nebo kontaktního centra Sananim, také služeb brigádníků a snaží se je využívat dlouhodobě, čímž stoupá jejich znalost prostředí a situace. Noví i zkušení pracovníci jsou každým rokem proškolení, což slouží i k předání zpětné vazby a následné inovaci a zdokonalování poskytovaných služeb.

Projekt Safer Party využívá na svých akcích dobrovolníky z řad studentů Adiktologie, což by mělo zaručit jejich alespoň základní přehled o problematice rekreačního užívání drog a způsobilost k asistenci na odborných pracovištích. Dobrovolníci procházejí školením a nácvikem modelových situací. Podmínkou je přítomnost jiného odborníka při působení dobrovolníka na akci.

Využívání dobrovolníků se velmi intenzivně věnuje program Dance 8, který pro práci s nimi vytvořil samostatný metodický dokument. Manuál se zabývá všemi aspekty práce s dobrovolníky, stanovuje povinnosti při navazování spolupráce s nimi, při jejich školení, definuje jejich oprávnění a povinnosti a obsahuje i školící manuál nebo vzor pracovní smlouvy. Za práci s dobrovolníky zodpovídá koordinátor nebo jiná pověřená osoba a má na starosti celý proces přijímání a zaškolování dobrovolníků, kontroluje jejich práci a případně s nimi spolupráci ukončuje. Dobrovolník není oprávněn poskytovat sociální služby, ale může zajišťovat provoz informačního stánku, nebo provádět technickou podporu zázemí programu. Může provádět pouze ty činnosti, ve kterých byl proškolen a podmínkou je, že na něj musí při jeho práci dohlížet jiný pracovník programu Dance 8. Dále manuál definuje, jak se o dobrovolníky starat, jakými způsoby je motivovat a odměňovat a zajistit jim profesionální růst. Druhá část manuálu se věnuje konkrétnímu průběhu školení dobrovolníků, včetně náčrtu modelových situací, které se mohou později v terénu nastat (Kandler, 2008c).

4. DISKUZE A ZÁVĚRY

4.1. Diskuze

Výzkumu jsem se rozhodla podrobit metodické dokumenty všech zařízení, které v současné době působí na zábavních akcích. S jedním programem se mi nezdařilo navázat spoluprací. Program sdružení Drop In se mi nepodařilo řádně zkontaktovat a přesvědčit k účasti na výzkumu. Se zástupci ostatních programů z výzkumného souboru byla spolupráce navázána a se všemi, kromě zástupce programu Prevence zneužívání syntetických drog o. s. Podané ruce, byl proveden semistrukturovaný rozhovor. Co se týče poskytnutí metodických dokumentů, jejich existenci potvrdily pouze tři programy, z toho preventivní program Jihočeského streetworku o. s. Prevent odmítl metodický dokument poskytnout. Proto analýza metodických dokumentů mohla být provedena pouze na základě poskytnutých dokumentů z dvou zařízení (Dance 8 a TP Olomouc). Zdroje informací proto byly omezené a vzhledem k různému spektru služeb i způsobu jejich poskytování jednotlivými programy, nemůžeme jejich strukturu jednoznačně vztáhnout na všechny programy, které v současné době na zábavních akcích v ČR působí. Tím mohlo být ovlivněno i složení otázek v následujícím semistrukturovaném rozhovoru se zástupci jednotlivých programů. Nemožnost srovnání s předešlými výzkumy, nebo odbornou literaturou věnující se tomuto fenoménu v ČR nemohla chybějící informace nahradit.

V nynější době neposkytuje mnoho programů služby prevence a harm reduction na zábavních akcích v ČR. přesto můžeme potvrdit nárůst realizovaných aktivit v tomto prostředí. Programy se sice ve většině případů zatím profilují, i přesto můžeme tvrdit, že nabízí poměrně široké spektrum poskytovaných služeb. Všechny programy poskytují služby jak prevence, tak strategie harm reduction a hranice mezi těmito dvěma přístupy v poskytování služeb nebývá striktně vymezena. Preventivní aktivity programů se většinou omezují pouze na poskytování informačního servisu a distribuci informačních materiálů. Testování tablet extáze sice ještě u několika programů probíhá, došlo však také k rozvoji nabídky poskytovaných služeb a částečně tak byla nasycena poptávka po službách, které by opět mohly přilákat pozornost klientů k preventivním a harm reduction intervencím.

Co se týče metodiky práce, mají ji jednotlivé programy zpracovanou na odlišné úrovni. Tři zařízení mají vytvořené metodické dokumenty, podle nichž se v praxi při realizaci práce řídí. Zbylé tři programy ze zkoumaného souboru v současné době pracují na sepsání svých metodických dokumentů. Metodické dokumenty zařízení vytvářejí až po určité době působení programu v praxi a ustálení a specifikování nabídky poskytovaných služeb i samotné metodiky práce. I poté však dokumenty procházejí aktualizací a přibližně jednou do roka se upravují na podkladě nových zkušeností a doporučení získaných

z praxe, z evaluací a vyhodnocování poskytovaných služeb, nebo jsou obměňovány jako nutná reakce na proměny podmínek prostředí, ve kterém je program realizován. Nicméně základní charakteristiky programů a poskytovaných služeb zůstávají víceméně zachovány a proto s jejich sepsáním není třeba otálet. Při vytváření dokumentů a správných pracovních postupů čerpají programy jak ze zkušeností z praxe, tak využívají odborná doporučení obsažená především ve Standardech kvality sociálních služeb (RVKPP, 2003), v metodickém dokumentu Seznam a definice výkonů drogových služeb (RVKPP, 2006), nebo z dokumentu Doporučený postup při provádění preventivních intervencí na tanečních akcích (Valnoha, 2003). Věřím, že tato práce také pomůže přispět k vypracování metodik u programů, které ji nemají, případně k úpravě u již existujících metodik.

Skutečnost, že metodické dokumenty konkrétního programu v prostředí zábavy jsou součástí operačního manuálu celého terénního programu, v jehož rámci fungují, má svá pozitiva i úskalí. Přínosem je možnost definování určitých aspektů práce, které jsou společné pro fungování celého terénního programu. Jedná se především o definice nároků na kvalifikaci a odbornost zaměstnanců, etický kodex, práva klientů a výkon služeb poskytovaných v rámci všech činností terénního programu. Některé aspekty práce programu působícího na zábavních akcích by bylo vhodné blíže specifikovat. Týká se to především základního vymezení programu, definice cílové skupiny a cílů, kterých chce program dosáhnout. Vhodné by bylo i upravit a aktualizovat postup zaměstnanců v rizikových situacích, jelikož prostředí v klubech, na festivalech a tanečních akcích se vyjadřuje jinými specifiky, klientelou i výskytem možných nebezpečí, než prostředí na otevřené drogové scéně. Například postup v případě projevů agrese bude jiný, než na otevřené drogové scéně, kde je možný odchod z místa konfliktu. Prostedí zábavních akcí i klientela jsou odlišné od prostředí otevřené drogové scény s převážnou většinou klientů z řad problémových uživatelů drog. Na zábavních akcích se například vyskytuje mnohem menší procento nitrožilních uživatelů drog. Terénní programy sice automaticky nabízejí výměnu injekčního materiálu, ale poskytování této služby může narážet na odpor pořadatelů akcí. Je možné zvážit, zdali poskytování této služby je přínosnější, než její zrušení a usnadnění si přístupu na jiné zábavní akce, jako tomu bylo třeba v případě programu Dance 8.

Při úpravách svojí metodiky práce programy vycházejí především ze svých zkušeností z praxe na zábavních akcích. Některé programy dělají změny na podkladě evaluace. Jedná se převážně o analýzu potřeb cílové skupiny a zjišťování spokojenosti klientů s poskytovanými službami, které jsou schopny poskytnout dostatečné podklady pro implementaci získaných poznatků a přispívají tak k vylepšení poskytovaných služeb. Dalším přínosem provádění evaluací je i poskytnutí nových poznatků a zpřesňování již

známých údajů o cílové skupině a prostředí, ve kterém dochází k rekreačnímu užívání drog. Nicméně v zájmu zlepšování kvality programů by bylo vhodné více provádět evaluační šetření týkající se evaluace procesu a výsledku. Evaluace procesu bývá prováděna spíše ve smyslu ověření úspěšnosti poskytování služeb a chybí zde evaluační šetření, která by zhodnotila kvalitu a efektivitu poskytovaných služeb. Evaluace výsledku působení realizovaných aktivit na cílovou skupinu se v našich podmínkách neprovádí a v zahraničí se s ní setkáme také pouze sporadicky, jelikož je náročné v rekreačních podmínkách zkoumat, zdali došlo u klientů k změně chování, a zdali změna byla následkem působení preventivního a harm reduction programu. Programy, které se podílely na realizaci projektu Safer Party Tour 2008, již v letošním roce využívají jednotné vykazovací formuláře a evaluační dotazníky používané v průběhu akce a svoje služby nyní průběžně evaluují, což můžeme zhodnotit jako jeden z pozitivních přínosů tohoto projektu.

Pro zlepšování kvality poskytovaných služeb a zavádění služeb nových se ukázala jako nezbytná komunikace a spolupráce mezi jednotlivými programy navázaná na podkladě účasti v iniciativě Safer Party. Užitečná byla především v získávání nových zkušeností z oblastí působení jiných programů. Některé programy byly na základě komunikace obohaceny o nové služby, například prevence a harm reduction poškození sluchu.

Metodiky práce konkrétních zařízení vznikaly na základě individuálních zkušeností z praxe, proto jsou jednotlivé metodiky pro každý program odlišné. Přesto v nich můžeme nalézt oblasti, které budou pro většinu programů společné. Týká se to především fáze organizace a přípravy akce, její průběh z hlediska bezpečnostního hlediska i personálního zajištění, definice vykonávaných služeb a požadavků na dokumentaci a vyhodnocování poskytnutých služeb. Individuálně jsou popisovány pro každé zařízení poskytované služby.

Výkon některých činností není třeba detailněji popisovat. Týká se to především služeb, které se provádějí také v rámci celého terénního programu a za stejných podmínek, proto je není třeba dále v manuálu pro program působící na zábavních akcích specifikovat. Stejně není třeba komplikovaně popisovat činnosti, které nevyžadují složitější pracovní postup. Jedná se například o distribuci potravinového servisu nebo informačních materiálů. Čím složitější je procedura provádění konkrétní služby, tím více by se jejím správným provedením měla metodika zabývat. Příkladem může být provádění různých druhů testování, které má svoje specifika pracovního výkonu. Nejsložitější a nejdetailněji popisovanou službou je testování tablet extáze, které navíc může při špatném provádění ohrozit pracovníka ve smyslu možnosti porušení zákona, proto metodický dokument podává taková doporučení, aby po jejím doslovném provedení takováto varianta nemohla nastat.

Svou pozornost si v metodice programů zaslouží i případná práce s dobrovolníky, které se ale zatím nevěnuje příliš mnoho programů. Zpracování metodiky je důležité především pro vymezení hranic, které služby a za jakých podmínek provozovat může a kterým se věnovat nemůže. Vhodné by bylo zpracování možností motivace a osobního růstu každého dobrovolníka v zájmu jejich udržení, případně pro jejich snazší získávání.

Za zmínku by jistě také stála podpora aktivit spolupráce s prostředím, které programy v současné době příliš neprovádějí. Programy se ve své metodice také nezabývají propagací svojí služby a v této oblasti mohou mít ještě nevyužitě možnosti.

4.2. Závěr

Tato práce své základní stanovené cíle splnila. Zpracovala přehled o provozovaných harm reduction a preventivních službách v ČR v současnosti a poukázala na jejich silné i slabé stránky. Poskytla informace o metodice práce těchto programů a nastínila doporučení, která by mohla být využita při tvorbě metodických dokumentů, nebo při jejich úpravě. Vzhledem k faktu, že většina provozovaných programů, kterými jsem se v této práci zabývala, své metodiky práce teprve dotvářejí a zdokonalují, zasloužila by si tato témata ještě další výzkum, především po vytvoření očekávaných metodických dokumentů těch programů, které je ještě zhotovené nemají.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Becona, E. (1999). Base teóreticas que sustentan los programas de prevención de drogas. Madrid: Plan Nacional sobre Drogas.
2. Burkhart, G. (2003). Quality models and approaches for prevention in recreational settings. EMCDDA. Přístup dne 26. 05. 2009, z http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_1761_EN_quality_models.pdf.
3. Burkhart, G., Monica, L. (2002). Party settings Projects from EDDRA. Přístup dne 10. 10. 2003, z http://eddrapdf.emcdda.org/eddra_party_settings.pdf
4. Burrows, D., Trautmann, F., Bijl, M., Sarankov, Y., Chernenko, O., Pogosyan, L. et Sarang, A. (1998). Training on HIV/AIDS prevention strategies among injecting drug users in the Russian federation: Training Guidelines. Moscow: Médecins sans Frontiers (Holland).
5. Calafat, A., Bohrn, K., Juan, M. Kokkevi, A., Maalsté, N. and et al. (1999) Nightlife in Europe and recreative drug use: Sonar 98. Palma de Mallorca: Irefrea.
6. Calafat, A., Fernández, C., Juan, M., Bellis, MA., Bohrn, K., and et al. (2001). Risk and control in the recreational drug culture. Sonar project. Palma de Mallorca: Irefrea.
7. Calafat, A., Fernández, C., Montserat, J., Anttila, AH., Ruth, A., Bellis, MA., and et al. (2003). Enjoying the nightlife in Europe. The role of moderation. Palma de Mallorca: Irefrea.
8. Calafat, A., Stocco, P., Mendes, F., Simon, J., van de Wijngaart, G., Sureda, P., and et al. (1998). Characteristics and social representation of ecstasy in Europe. Palma de Mallorca: Irefrea.
9. Deehan, A., Saville, E. (2003). Calculating the risk: recreational drug use among clubbers in the South East of England. London: Research Development and Statistics Directorate, Home Office.
10. EMCDDA (2001). On-site pili testing interventions in the European union. Executive summary. Přístup dne 13. 05. 2009, z <http://www.emcdda.europa.eu/index.cfm?fuseaction=public.AttachmentDownload&nNodeID=2877>
11. EMCDDA (2006). Selected issues: Devlopments in drug use within recrcational settings. Přístup dne 25. 02. 2009, z http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_37292_EN_sel2006_3-en.pdf
12. EMCDDA (2009a). Prevention responses to drug use in the EU. EMCDDA. Přístup dne 25. 05. 2009, z <http://www.emcdda.europa.eu/themes/prevention/responses-in-eu>.

13. EMCDDA, 2009b. Selective prevention. EMCDDA. Přístup dne 25. 05. 2009 z <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index1569EN.html>.
14. European commission (2004). Young people and drugs - Flash Eurobarometer 158. Brusel: Evropská komise.
15. Historie projektu [online]. 2009 [cit. 2009-05-12]. Dostupný z <http://www.chilliorq.cz/kdo-isme/historie-projektu.html>
16. Home Office, London Drugs Policy Forum and Release (2002). Safer clubbing. London: Home Office.
17. Jihočeský streetwork [online]. 2008 [cit. 2009-06-15]. Dostupný z <http://www.os-prevent.cz/isw/index.html>
18. Kalina, K. (2003a). Modely závislosti a přístupy v pomoci uživatelům drog. Kalina a kol. (2003). Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup. Praha, Úřad vlády ČR/NMS.
19. Kalina, K. (2003b). Úvod do drogové politiky: základní principy, pojmy, přístupy a problémy. Kalina a kol. (2003). Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup. Praha, Úřad vlády ČR/NMS.
20. Kalina, K. a kol. (2001). Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí. Praha: FILIA NOVA.
21. Kandler, M. (2008a). Možnosti rozvoje systému harm redction služeb poskytovaných terénním programem CPPT na tanečních akcích. 71 s. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katerda psychologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Michal Svoboda.
22. Kandler, M. (2008b). Manuál pro práci s dobrovolníky na taneční scéně v TP CPPT. Nepublikováno.
23. Kandler, M. (2008c). Manuál testování alkoholu – včetně předtestového poradenství. Nepublikováno.
24. Kubů, P., Škařupová, K., Csémy, L. (2006). Tanec a drogy 2000 a 2003: výsledky dotazníkové studie s příznivci elektronické hudby v České republice. Praha: Úřad vlády ČR.
25. Ministry of Health, New Zealand (1999). Guidelines for safe dance parties. Wellington: Ministry of Health, New Zealand.
26. Miovský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada.
27. Mravčík, V. (2003). Evaluace preventivních aktivit na taneční scéně: anotace studie. Praha: Úřad vlády ČR.
28. Mravčík, V., Chomynová, P., Orlíková, B., Pešek, R., Škařupová, K., Škrdlantová, E., Miovská, L., Gajdošíková, H. and Vopravil, J. (2008b). Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2007. Praha: Úřad vlády ČR.

29. Mravčík, V., Chomynová, P., Orlíková, B., Škrdlantová, E., Trojáčková, A., Petroš, O., Vopravil, J. and Vacek, J. (2007). Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006. Praha: Úřad vlády ČR.
30. Mravčík, V., Korčišová, B., Lejčková, P., Miovska, L., Škrdlantová, E., Petroš, O., Radimecký, J., Sklenář, V., Gajdošíková, H. and Vopravil, J. (2004). Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2003. Praha: Úřad vlády ČR.
31. Mravčík, V., Korčišová, B., Lejčková, P., Miovska, L., Škrdlantová, E., Petroš, O., Sklenář and Vopravil, J. (2005). Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004. Praha: Úřad vlády ČR.
32. Mravčík, V., Lejčková, P., Orlíková, B., Petrošová, B., Škrdlantová, E., Trojáčková, A., Petroš, O., Sklenář, V. and Vopravil, J. (2006). Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005. Praha: Úřad vlády ČR.
33. Mravčík, V., Škařupová, K., Orlíková, B. (2008a). Zaostřeno na drogy 3. Rekreační užívání drog - Užívání drog v prostředí zábavy a existující intervence v ČR. Praha: Úřad vlády ČR
34. Mravčík, V., Valnoha, J., Škařupová, K. (2005). Užívání drog a výskyt zdravotních komplikací mezi účastníky tanečních akcí. Čes. slov. Psychiat. 101, 135-141.
35. NMS (2008). Evaluace projektu Safer Party Tour 2008. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Nепublikováno
36. O projektu Safer Party [online]. 2008 [cit. 2009-05-07]. Dostupný z: <http://www.saferparty.cz/o-projektu-safer-party>.
37. Petroš, O., Zábranský, T. (2003). Rekreační užívání drog – Zásadní výzva. Praha: Úřad vlády ČR/NMS.
38. Preventivní a výzkumný projekt Chilli.org [online]. 2009 [cit. 2009-05-12]. Dostupný z http://www.chilliorq.cz/media/files/Chilli_orq-projekt-Chilli_orq.pdf
39. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (2003). Standardy odborné způsobilosti pro zařízení a programy poskytující odborné služby problémovým uživatelům a závislým na návykových látkách. Praha: Úřad vlády ČR.
40. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (2006). Seznam a definice výkonů drogových služeb. Praha: Úřad vlády ČR.
41. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (2007). Akční plán realizace národní strategie protidrogové politiky 2007-2009. Přístup dne 24. 03. 2009, z http://www.drogy-info.cz/index.php/content/download/75854/329740/file/akcni_pian_realizace_narodni_strategie_protidrogove_politiky_2007-2009_web.pdf
42. Safer Party [online]. 2008 [cit. 2009-06-13]. Dostupný z <http://www.saferparty.cz/safer-party-2009-seznam-festivalu.html>

43. Sethi, D., Racioppi, F., Baumgarten, I., Vida, P. (2006). Injuries and violence in Europe: why they matter and what can be done. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
44. Škařupová, K. (2007). Dotazníková studie Tanec a drogy 2007 – předběžné výsledky. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Nепublikováno
45. UNODCCP (2000). Demand reduction. A glossary of Terms. New York: United Nations Publication
46. Valnoha, J. (2003). Doporučený postup při provádění preventivních intervencí na tanečních akcích. Praha: Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky.
47. WHO (2001). Declaration on Young People and Alcohol. WHO/Europe. Přístup dne 23. 04. 2009, z http://www.euro.who.int/AboutWHO/Policy/20030204_1
48. Zábranský, T., Kubů, P. (2003). Program „bezpečnější tanec“. Praha: Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky.
49. Zábranský, T., Radimecký, J., Mravčík, V., Gajdošíková, H., Korčíšová, B., Petroš, O., Miovský, M., Vopravil, J., Kuda, A., Csémy, L. (2002). Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v r. 2001. Praha: Úřad vlády ČR.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Otázky odpovídající tématickým okruhům pro semistrukturovaný rozhovor se zástupci preventivních a harm reduction programů

Jaké služby konkrétně na zábavních akcích v dnešní době poskytujete? Na kolika akcích do roka přibližně působíte?

Co v nynější době ovlivňuje metody vaší práce? Z čeho jste čerpali při tvorbě metodiky pro váš program?

Jak často metodiku obměňujete? Na základě jakých podnětů?

Provádíte evaluaci svých služeb?

Co osobně pro vás znamenala účast na projektu Safer Party, co se týče přínosů a nových zkušeností?

Jak máte v metodice zpracováno organizační zajištění konané akce? Jak provádíte kontakt s pořadatelem akcí? Má váš program více podob? Máte stanovené podmínky pro umístění stánku? Jak řešíte personální zajištění akce? Jaké máte požadavky na dobu působení programu? Poskytujete služby všem klientům? Máte stanoveny nějaké podmínky pro bezpečný průběh vaší práce v terénu? Máte stanoven postup pro zaměstnance v krizových situacích?

Zaznamenáváte poskytnuté služby? Vyhodnocujete působení programu po skončení akce? Máte nějaký standardní postup při zápisu a dokumentaci poskytnutých služeb? Popřípadě jejich vyhodnocení?

Jak definujete jednotlivé služby a jaké aspekty řešíte při jejich výkonu?

Využíváte při výkonu práce své stálé zaměstnance, nebo i brigádníky a dobrovolníky? Máte nějaké nároky na kvalifikaci zaměstnanců, popřípadě probíhá nějaké školení? Jaké aspekty řešíte při práci s dobrovolníky?

Snažíte se nějakým způsobem spolupracovat s prostředím, pořadateli akcí, majiteli prostorů nebo personálem? Mám na mysli, vzdělávání, proškolení nebo spolupráce na bezpečnosti prostředí pro návštěvníky akcí..

Je ještě nějaká oblast v metodice vaší práce, kterou jsme ještě nezmínili?